ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XXI — Број 393
Субота, 11 јула 1959

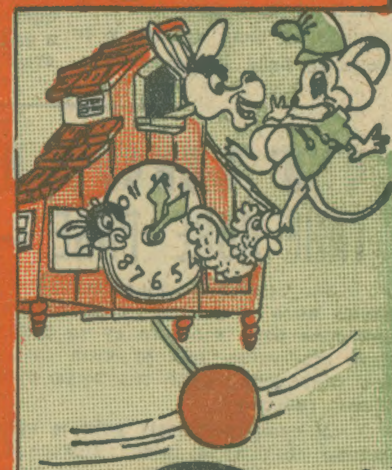

Т/3/59

СТАРИ САПУТНИЦИ...

Човек се у почетку плашио животиња и од њих чинио своја божанства. Борио се против звери, често је побеђивао а трпео и поразе. Али је исто тако врло рано приметио да су он и његови четвороножни познаници сапутници у животу, и према томе треба да буду пријатељи и једни другима корисни. Пре много векова човек је почео да воли животиње.

Велико запрепашћење

Још у X веку постојао је у Енглеској закон по коме онај ко убије мачку мора за казну да преда количину жита потребну да се убијена мачка обешена за реп, цела покрије. Љубав према животињама се код Англосаксонаца сачувала до данашњих дана и испољава се у разним видовима. Када је недавно директор школе за источњачке језике у Лондону Д. Рос задужен да као рекламу за једну изложбу у Лондону организује „азиски дефиле" њему је требало око 30 слонова. Толики број није могао наћи у зоолошким баштама Велике Британије. Не верујући много у ефикасност свог апела он је огласом преко новина позвао све „љубитеље слонова" у Енглеској да му позајме своје припитомљене љубимце. Његово запрепашћење није било мало када је већ после недељу дана добио понуде од 105 Енглеза у метрополи који на својим имањима држе слонове!

Париски љубитељ животиња Петерсалви Томас био је веома ожалошћен када је префектура донела одлуку да се похватају све мачке луталице и донесу у комесаријат, али нису знали шта да раде са толиким мачкама јер за њих није била предвиђена кафилерија. Да би помогао полицајцима и мачкама Томас се дао на посао. Десет дана је од јутра до мрака скицирао, цртао, мерио, конструисао. Најзад је победоносно дојурио у комесаријат носећи под мишком необичну направу. То је била „машина за миловање мачака" са две меке четке које својим окретањем и трењем о свиласту длаку пружају мачкама задовољство од кога после неколико секунди оне почињу да преду. Тако је успео да их за дуже време задржи на једном месту и одвикне од лутања.

Необичан доказ истине

Љубав животиња а нарочито паса према људима је често јача од смрти. Један од најдивнијих примера те врсте потиче из XVI века: неки суревњиви витез Карла V по имену Макер, мучки је сачекао у шуми свог познаника Обри де Монтдидијеа и с леђа га пробо мачем само због тога што је овај као јунак био на већем гласу од њега. Потпуно је превидео да је пас убијеног био сведок злочина. Верна животиња је толико омрзла убицу свог газде да није пропуштала ниједну прилику да испољи своју мржњу према њему. Пас је почео да лаје и режи као бесан чим осети Макерову близину и у више махова га је јавно напао и зарио му своје оштре очњаке у бутине. Пошто се упркос савесним трагањима Монтдидијеов убица није могао пронаћи краљу се овакво понашање пса, који је иначе био веома миран, учинило сумњиво и једног дана је позвао себи витеза Макера и изразио му је своју сумњу. Макер је одлучно оповргао оптужбе изјавивши да је са убијеним био најбољи пријатељ. Али пас је наставио да га напада и чак је мржња према убици са годинама постајала све жешћа. Најзад је краљ био принуђен да тако речите оптужбе животиње услиши и јавно је позвао витеза Макера да се оправда. Пошто је он и даље упорно одрицао краљ је решио да двобој између човека и животиње одлучи ко је у праву.

И двобој је одржан у Паризу пред великим бројем људи. Макер је био наоружан огромном тојагом а пас само својим природним оружјем. Предвиђено је било шест рунди од по пет минута. После пете пас је би већ сав крвав и изубијан од страховитих удараца које је по глави и целом телу добио чворноватом тојагом. Али животиња је свом газди била верна до смрти и није се предавала. У три маха је она Макеру зарила своје страшне зубе у бутину а једном у леђа. Витез је исто тако био обливен крвљу али је у самртном страху да не буде оглашен кривим и даље насртао на животињу. Најзад, при крају шесте рунде зуби пса су још једном покидали рањаве Макерове тетиве на нози и побеђени витез је затражио милост. Краљ није хтео да услиши његову молбу. Тражио је да се животом или смрћу једног од учесника двобоја реши питање кривице. Витез је тада покајнички клекао и пред окупљеним светом признао да је убио свог пријатеља.

Двобоји животиња

Познато је да се у целом свету одржавају двобоји између разних животиња. Најнеобичнији од свих су двобоји скакаваца, који се одржавају у Кини. Као што се брижљивим одабирањем и укрштањем стварају најбоље врсте хитроногих коња енглеске расе за трке, или расе бикова и петлова са изврсним особинама тако Кинези са само њима својственим стрпљењем годинама одабирају најбоље врсте скакаваца за двобоје. Када се пред гледаоце изнесу минијатурни кавези у којима су „накострешене кавгације" већ заузеле борбене положаје сви они који се кладе држе стакла за увеличавање на оку. Извесно време они један другог вређају и изазивају стрижући продорно. Када се најзад отворе врата кавеза они жестоко насрну један на другога ударајући се ногама и чepisode реч један другог вилицама. Борба траје све док један скакавац потпуно не докрајчи другог.

Животиње често задивљују људе својом упорношћу и тачношћу. Голубови писмоноше су најбољи пример за то. У лепе летње дане холандски и белгиски одгајивачи силазе железницом све до Пиринеја где пуштају своје голубове са порукама намењеним неком граду у Белгији или Холандији. Један голуб је 1953 године за један дан превалио 825 километара, прелетео Пиринеје и спустио се у Амијену тачно пред прозором куће где је требало да донесе поруку. У току прошле године организовано је у Француској, Холандији и Белгији 250 возова који су транспортовали преко 10 милиона голубова писмоноша. Наравно, било је доста случајева да су исти голубови путовали по неколико пута.

Судбине достојне пера великог трагичара

Занимљиво је да се у Анаму за пренос порука употребљавају змије. Поруке у нарочитим облуцима величине голубијег јајета оне преносе веома „савесно" и пре ће угинути него да не обаве задатак.

Судбина неких несрећних животиња је често достојна пера највећих трагичара. Удес једног заробљеног пантера, кога је пре неколико година американски ловац Џин Туран укрцао на брод у Сингапуру, веома је потресан. Звер је одвојена од својих малих у време када их је хранила. Отимала се беспомоћно све време силином и јарошћу која доликује њеној раси. Њена рика је у пристаништу парала небо тако да су заплашена деца бежала у куће. Брод је најзад дигао сидро и звер се мало примирила. То је уствари било само затишје пред буру. Чим је пажња чувара мало попустила она је као помамна насрнула на недовољно обезбеђене решетке свог кавеза и поломила их.

Нажалост слобода јој није могла бити од користи јер се брод налазио на пучини. Тада је на броду настала нечувена хајка. Цео дан су наоружани људи јурили пантера од котларнице и складишта у утроби брода до палубе и командног моста. Звер је изводила чуда од јунаштва и акробатије: скакала са висине од 10 метара и прескакала неколико људи заједно са широко разапетом мрежом коју су држали. Престрашени путници су умакли у кабине из којих се нису појавили 24 часа.

Када је најзад видео да му нема спаса пантер је једним скоком прелетео преко ограде брода и после неколико тренутака се нашао у пенушавим таласима Индиског Океана. Ту су несрећну мајку дочекале четири звери морских дубина — ајкуле које су пратиле брод. Али мислећи само на своје младе она се ни у морским таласима није предавала. Покушала је канџама и зубима да се брани од својих нових непријатеља. Борба је била кратка јер мати-пантер није имала довољно искуства нити снаге за борбу против морских тигрова. Четири морске немани су се почеле играти њеним телом и ускоро је на површини мора остала само велика црвена мрља.

КРУГ на ПЕСКУ

Корита реке Амазоне и њених многобројних притока за време кишних периода нису у стању да задрже огромну количину воде, која стално надолази и прелива се преко обала залазећи дубоко у шуме и прашуме. Становници из ових крајева у то време се баве једино риболовом, жељно очекујући да вода опадне и да се врате својим редовним пословима око производње сировог каучука.

Кад вода опадне

У септембру вода постепено опада и полако се повлачи у своја корита. На обалама се опет појављује пешчани појас, а шуме остају далеко. Тада настаје време корњача којих овде има веома много: оне полажу јаја што је најзначајнији догађај у њиховом животу. Сто година траје њихов живот и управо толико пута и тај посао, уколико их пре тога неко не поједе. Овај важан догађај корњаче обављају уз много предострожности, која не уроди увек плодом.

У прави час

Око сто великих корњача, свака је дуга читав један метар, приближе се лагано месту које изгледа као створено за полагање јаја. Остају дуго времена у води из које вире само њихове главе на двадесетак метара од обале. За то време испитују терен очима, ушима, па чак и њухом. Кад им се учини да нема опасности онда, као на неки знак, запливају према обали, али још не излазе из воде. Само предње ноге ослањају на обалу и поново испитују околину окрећући главу на све стране. Онда на обалу излази једини мужјак који је дошао са групом женки. Пошто је и он осмотрио све и утврдио сигурност, повлачи својим кратким репом велики круг на белом песку и тиме обележава место где женке треба да снесу јаја.

У кругу

По завршеном послу мужјак се враћа у воду, а женке излазе на обалу и свака тражи згодно место али само у обележеном кругу. Затим брзо почињу да копају рупе — тако да запраше читаву околину — дубоке отприлике око 40 сантиметара и ту свака снесе око 15 јаја, белих као песак, у меканој љусци, а великих као пинг-понг лопта.

Испуњена дужност

После овога оне брзо затрпавају рупе, поравњавају песак да не би остало трагова и журно се враћају у воду. Положиле су своје потомство у песак — извршиле свој задатак — а остало препуштају сунцу чија ће топлота помоћи да се млади, после 40 дана, излегу. А они не познају своје родитеље и вероватно се никад у животу неће с њима срести. Немају од кога да нешто науче или сазнају, већ се сами боре за свој живот. То наравно има великих тешкоћа. Чим се искобељају из песка инстинктивно траже воду и полазе трчећи, колико им то кратке ножице допуштају, према реци. Нестају у води и траже мирно место да тамо порасту. Тада су још меке, без оклопа и беле као песак.

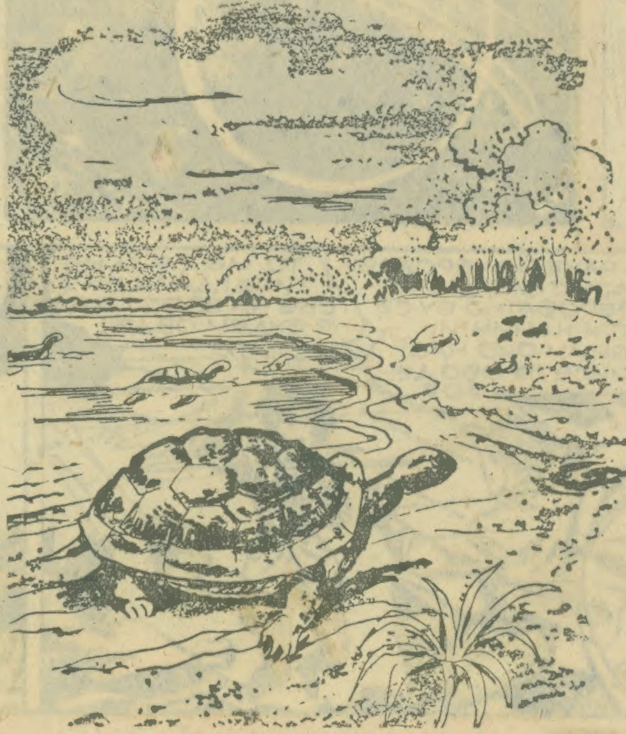
Апсолутна беспомоћност

Овако беспомоћне мале корњаче постају жртве многобројних непријатеља. Водене птице чекају у јатима на излазак малих корњача, јер то за њих претставља богато постављену трпезу. Чим се која појави из песка оне је зграбе и поједу. А ипак понека успе и да умакне. Та борба траје неколико дана. Па и оне корњаче које стигну до воде имају да преброде још многе опасности тако да преживи тек свака друга.

Онда долази човек

И кабоклоси, земљорадници-урођеници, знају свој посао. Кад женке дођу на обалу да снесу јаја, они чекају свој тренутак скривени под дрвећем. Онда се бацају на велике корњаче и окрећу их на леђа, те им тако онемогућују бекство. У води направе ограду од колаца као неку врсту кавеза у који смештају корњаче, да би их извадили и заклали кад им устреба за храну, или их носе у велике градове где узимају за њих лепе паре.

Да корњаче не живе тако дуго, да не носе по петнаест јаја годишње и да их нема око 250 разних врста, већ одавно оне не би постојале.

СТАНОВНИЦИ ГАНЕ ЛОВЕ РИБЕ — ПО СЛУХУ

Модерно рибарење уз помоћ радара и ехолота није ништа ново за рибаре западноафричке државе Гане. Јер, они лове рибе као што су то чинили и њихови преци, готово искључиво помоћу чула слуха, пошто су још много пре савремене науке знали да рибе испуштају карактеристичне гласове.

У свом извештају који је припремио за УНЕСКО, сарадник „Бироа за језике државе Гане" С. К. Отоо тврди да сваки рибар из Гане разуме читав низ различитих „језика" риба. Он је у стању да на основу гласова риба одреди величину јата и тачно место где се оно налази.

Рибар, каже Отоо, седи у свом чамцу потпуно непокретан, пушта полако лопатицу весла у воду, ставља мали прст једне руке на дршку весла, а од осталих прстију и палца образује звучну цев на коју прислања уво. На тај начин он може да чује шумове и гласове из мора и да на основу њих одреди место где се јато риба налази и правац у коме се оно креће.

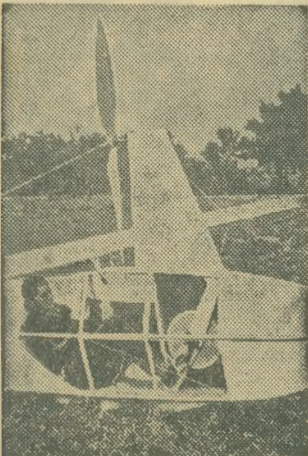
Када је коњ чувен...

Остаци „Карбине", чувеног коња који се од 1890 до 1914 прославио на многим тркалиштима, разбацани су по свету. Две копите су својина неког тркачког друштва, друге две једног енглеског лорда, скелет се налази у аустралиском националном музеју у Мелбурну, лобања у ратном музеју у Окланду, а његовом кожом је превучена столица претседника једног тркачког клуба.

ЛЕТЕЋИ БИЦИКЛ — УСКОРО СТВАРНОСТ

Људи су од најстаријих времена маштали да створе летилицу која би се могла покретати енергијом створеном од покрета ногу. Чувени уметник и научник Леонардо да Винчи је са математичком прецизношћу дао нацрте за прву летилицу ове врсте која је уствари претеча хеликоптера. Затим су летеће бицикле покушавали да створе браћа Рајт, Џорџ Гејли, Лилијентал и Распе. Међу првима који су замислили овакву летилицу био је и један становник Риге.

Први покушаји са летећим бициклом извршени су у Немачкој 1930 године али нису дали очекиване резултате. За летилицу која би се покретала радом ногу данас су најзагрејанији британски конструктори. Они тврде да им је довољно само 10.000 фунти и сарадња неколико стручњака да би конструисали летећи бицикл који би се на висини од 3 до 6 метара одржао цео час! Предавач на универзитету у Белфасту М. Т. Нонвејер сматра да летећи бицикл са погоном од рада ногу само једног човека није могуће остварити, али када би се удружило шест до осам људи могле би се створити праве летеће галије.

Пројект Хезелер—Вилингер

Најближи стварности изгледа да је пројект Немаца Хезелера и Вилингера. Њихов „апарат" још није полетео али има сва својства која обећавају да би се једног дана могао винути у ваздух. Остварење једног овако смелог пројекта означило би праву револуцију у ваздухопловству.

НЕОБИЧАН РЕКОРД

Некадашњи првак света у боксу тешке категорије Примо Карнера морао је ових дана да буде оперисан. У томе, наравно, нема ничега чудног, али је хирурзима његова телесна тежина задавала бригу. За операцију су морали да саставе два стола а сама хируршка интервенција је трајала четири часа.

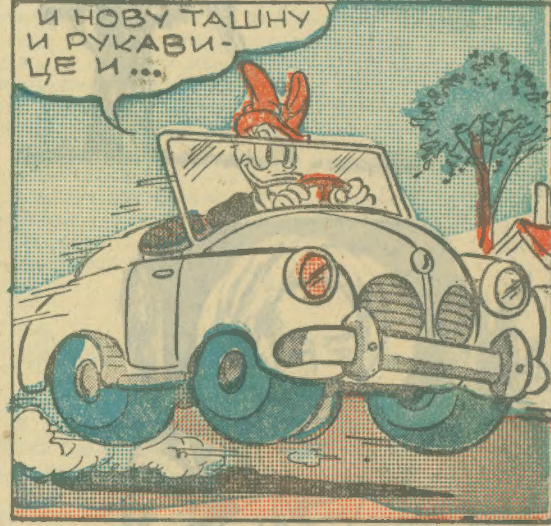

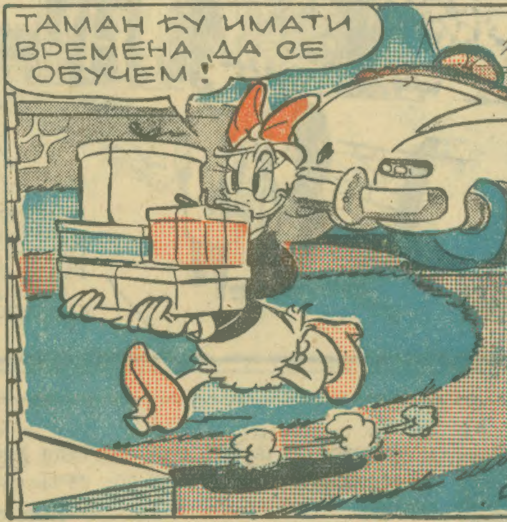

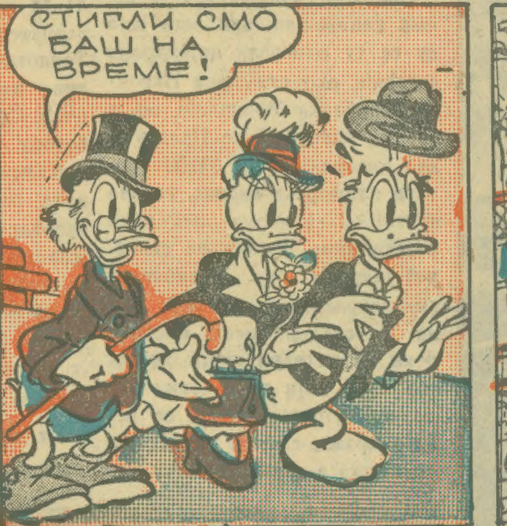

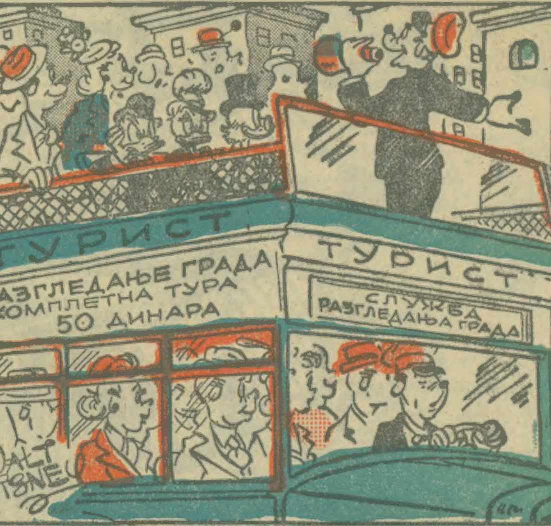

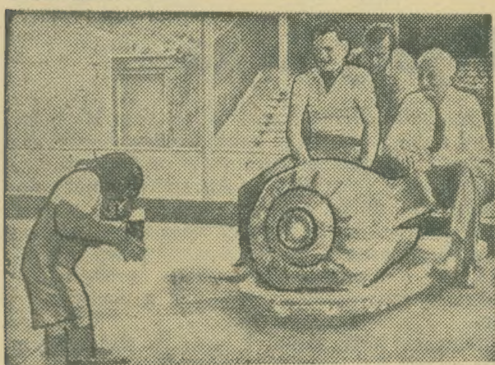

МАЈМУН — ФОТОГРАФ. — Шимпанза звани „Војвода" из Форест парка у Сент Луису снимао је директора и своје тренере. На слици је његов успех којим би могли бити задовољни и многи аматери, па чак и професионалци.

ЈЕДАН ФРАНАК ОТШТЕТЕ добио је Чарли Чаплин. Наиме, Чарли је тужио једну француску компаније зато што је у филму „Кид", у коме он наступа са Џеки Куганом, додала музику без његове дозволе.

ВИШЕ ТЕЛЕВИЗИСКИХ ПРОГРАМА може да се преноси на једној линији и на велика отстојања помоћу генератора који је израдила група украјинских техничара.

ГАМЕН ЛУТАЛИЦА КОМПОЗИТОР

Најљупкији, најобразованији и најинтелигентнији париски гамен" доцније је постао значајни композитор. Звао се Камиј Сен-Санс (1835—1921). Одушевљени луталица он је из Латинског кварта у Паризу, где је рођен, доспео до Индије и Канарских Острва, навраћао до Лондона и Париза и у дубокој старости умро у Алжиру, коме је посветио своју „Алжирску свиту". Прве поуке из музике добио је од своје тетке још када је имао две и по године, а са тринаест изашао пред париску публику у дворани „Плејел".

Путовања и све што је тада доживљавао изоштрили су његов по природи жив дух и темперамент, што се одразило и на његовој музици за коју се, као и за њега, говорило да је „прави скерцо". Али он је и један од најпросвећенијих духова свога доба, изврстан познавалац културне историје човечанства, естетичар и љубитељ реда и равнотеже. У исто време он је и пијаниста и диригент и композитор, песник, драмски писац и аутор научних расправа, члан је разних академија и института, један је од оснивача Националног музичког друштва 1871 године.

Ученик композитора Халевија на Париском конзерваторију, Сен-Санс је заволео мир класичног стила Бетовена, Хајдна и Моцарта, али је и од многих других композитора научио понешто: поред Глука ушао је у тајне музичко-драмског стила, поред Палестрине упознао религиозни, Менделсон му је улио поверење, код Вагнера је заволео дубину, учио је код Берлиоза и Листа, волео Гуноа и Бизеа — а у свом музичком изразу остао потпуно свој, изградио свој стил и тврдио да је „уметност пре свега облик". Због овога је, наравно, био много нападан као уосталом и због своје нетрпељивости према младима и отпора против нових праваца у музици: импресионизма, симболизма и других, што је правдао речима: „уметност је слобода, али није анархија". Ипак пред школом прогресиста на челу са Цезаром Франком морао је да се осети побеђен.

Сасвим је разумљиво да је стваралачки дијапазон овакве музичке културе веома велики. Сен-Санс компонује од лаке соло-песмице до сложених хорова у својој опери „Самсон и Далила", а има једанаест опера и то свих врста: комичних, балета, сценске музике и других. Омиљен му је облик концерт и има их: пет за клавир, три за виолину и две за виолончело. Воли нарочито камерну музику, али су и његових пет симфонија као и симфониске поеме радо слушане и значајне. Позната му је и оркестарска свита „Карневал животиња" у којој је изразито близак природним тоновима.

ДОК У ЧАЈНИКУ загревaном на примусу вода кључа, мали радио прикључен за чајник емитује музику. Ово „алхемиско" чудо је стварност, јер електрична енергија која покреће радио уствари се добија непосредно претварањем топлоте у електрицитет помоћу једног малог трансформатора. Кабл који везује чајник са радиоапаратом спроводи електричну енергију произведену од пламена примуса на коме вода у чајнику кључа. Чајник се још налази у лабораторији Универзитета у Питсбургу, у Америци.

Ripley's — ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ!

КАПЕТАН ГЕОРГ МОРИЦ ФОН РОР (1713 - 1793) ИЗ ТРИПЛАЦА, У ПРУСКОЈ, 41 ГОДИНУ ПЕЊАО СЕ СВАКОГ ЈУТРА И ВЕЧЕРИ НА НАЈВИШЕ ДРВО У СВОЈОЈ БАШТИ

У 17 ВЕКУ СО ЈЕ У ПЕНСИЛВАНИЈИ, ТАДА КОЛОНИЈИ, БИЛА 6 ПУТА СКУПЉА ОД ПШЕНИЦЕ

ДВОБОЈ СЛЕПОГ ЈУНАКА

ГВИН, НАРОДНИ ХЕРОЈ ВЕЛСА, КОГА ЈЕ, ТАДА ВЕЋ СТАРОГ И ПОТПУНО СЛЕПОГ, УВРЕДИО НЕКИ НОРМАНСКИ ВИТЕЗ, НАГОВОРИО ЈЕ КРАЉА ВИЛИЈЕМА РУФУСА ЕНГЛЕСКОГ, ДА НАРЕДИ ВИТЕЗУ КОЈИ ГА ЈЕ УВРЕДИО ДА ПРИХВАТИ ДВОБОЈ НА ЖИВОТ И СМРТ — У МРАЧНОЈ СОБИ.
ДВОБОЈ ЈЕ ОДРЖАН 1090 ГОДИНЕ У ГВИНОВОМ ЗАМКУ И ЗАВРШИО СЕ ПОБЕДОМ СЛЕПОГ БОРЦА

АВЕРОЕС (1120 - 1198)
ЧУВЕНИ МАВАРСКИ АСТРОНОМ И ФИЛОЗОФ ПРЕВЕО ЈЕ НА АРАПСКИ АРИСТОТЕЛОВЕ СПИСЕ И ТИМЕ ТОЛИКО ОДУШЕВИО ПРИНЦА ЈУСУФА ОД КОРДОБЕ ДА МУ ЈЕ ОВАЈ КАО НАГРАДУ ПОКЛОНИО ОНОЛИКО ДИЈАМАНАТА КОЛИКО СУ БИЛА ТЕШКА СВА АРИСТОТЕЛОВА ДЕЛА!

ЗИД КОЈИ ОПАСУЈЕ ГРОБЉЕ
У ВИЛИЈАМСБУРГУ (САД)
ИЗГЛЕДАО ЈЕ ТОЛИКО НЕСОЛИДАН ДА ЈЕ ЗИДАРУ КОЈИ ГА ЈЕ ПОДИГАО, 1752 ГОДИНЕ, УСКРАЋЕНО ПЛАЋАЊЕ
— ЗИД СЕ ИПАК СВЕ ДО ДАНАС, НИ ПОСЛЕ 207 ГОДИНА НИЈЕ СРУШИО

ПОНИ
ВОЈВОТКИЊЕ ОД ХАМИЛТОНА УВЕК ЈЕ ОТВАРАО ВРАТА СВОЈЕ ОГРАДЕ КАД БИ СЕ ПОЈАВИЛА НЕКА „ДАМА"

ТИПИЧАН СТАРИ УЛАНБАТОР: ГРУПА ЈУРТИ ОКО ЖИВОПИСНИХ ХРАМОВА

УЛАНБАТОР — »ЦРВЕНИ ЈУНАК«

У земљопису се учи да НР Монголија има нешто око милион становника на простору од 1,620.000 квадратних километара. Та огромна разлика између површине и броја становника долази отуда што у Монголији има огромних пространстава — степа и гора готово без људи — на сваки 1,5 квадратни километар долази по један становник, док код нас, наводимо ради бољег поређења, на истој површини има око 110 становника. То је први и најјачи утисак који оставља Монголија. Највише становника, нешто преко једне десетине, концентрисано је у главном граду Уланбатору. Број становника се знатно мења у току зиме и лета јер се зими велики број номада враћа у град. Уланбатор у преводу значи „црвени јунак" а добио је то име зато што је управо ту формирана 1921 године народна монголска револуционарна партија и народна армија. У то време место се звало Хире и било је седиште монголског владара који је истовремено био и верски поглавица.

Положај Уланбатора је веома неповољан, али зато што су се ту одиграли најважнији догађаји око стварања Народне Републике Монголије, он је постао главно место. Налази се на висоравни од 1200 метара надморске висине, готово пустој — са веома оскудном вегетацијом. Једино на северној страни око Уланбатора има закржљалих и ретких шума. По средини места протиче река — уствари густа мрежа рукаваца који теку сваки час другим коритом. Зими се река замрзава сасвим до дна јер је плитка а за време шест месеци хладноћа достиже минус 40 Целзијевих степени.

Лета су топла а кише је мало те је цео крај због таквих климатских услова готово пуст. Топлотна разлика у току године износи чак око 85 степени. Сихебатаров трг у Уланбатору окружен је зградама државних установа. Са трга воде на све стране широки булевари који претстављају живописну панораму модерног и старог — јавних установа, станбених зграда, кућица од дрвета и номадских јурти, које су задржале традиционални спољни облик, али унутрашњост им је знатно модернизована: уведена је и струја.

УНУТРАШЊИ ИЗГЛЕД ЈУРТЕ. УВЕДЕНА ЈЕ ЕЛЕКТРИЧНА СВЕТЛОСТ. А ИМА: РАДИО, ГРЕЈАЛИЦУ И РЕШО

Тежак и опасан занат

Дресерски позив није нимало лак. Људи који се посвећују њему почињу са вежбањем већ у раној младости, годинама проучавају животиње, све њихове особине и склоности. Другим речима дресер мора потпуно да познаје животињу пре но што с њом почне да ради. Поред тога, према одређеним правилима, животиња треба да буде потпуно здрава и сита, а још је важније: не сме да буде заплашена.

Славни руски дресер Дуров, који је овај занат научио још од свог деде, прича:

— У једној циркуској тачки док ја лежим на поду слон ми ставља огромну шапу на груди. Обично он то чини пажљиво тако да ме једва додирне. Али, једном за време претставе баш када је дигао ногу да је спусти на моје груди, изненада је нестало светлости. Одмах сам помислио: „Само да се не уплаши", — и нежно му проговорио:

— Полако, Максињка, полако. Све ће бити у реду...

Кад се светлост упалила, гледаоци су премрли од страха, почели да се дижу и загледају да се мени није што догодило.

Паметна животиња је своју ногу дигла и држала у ваздуху све док светлост није дошла.

Највише сам се бојао да неко из публике не викне, јер је позната ствар да су слонови јако плашљиви. Али, срећом све се добро завршило.

По мишљењу Дурова, привикнути животињу на руку дресера, значи поћи „ка њеном срцу". Али за то треба дуго времена и труда.

Музеј леда

Недавно је у Америци отворен први музеј леда. На први поглед ова замисао потсећа на шалу каквог савременог Тила Ојленшпигела. Међутим, примерци леда узети из разних слојева леденог покривача на Гренланду и Антарктику могу научницима да „испричају" много важних ствари.

По вулканском пепелу, метеоритским честицама, разним микробима и мехурићима ваздуха „заробљеног" у леду, научници доносе закључке о периодима вулканске активности у поларним крајевима, о ваздушним струјањима и врстама атмосферских талога.

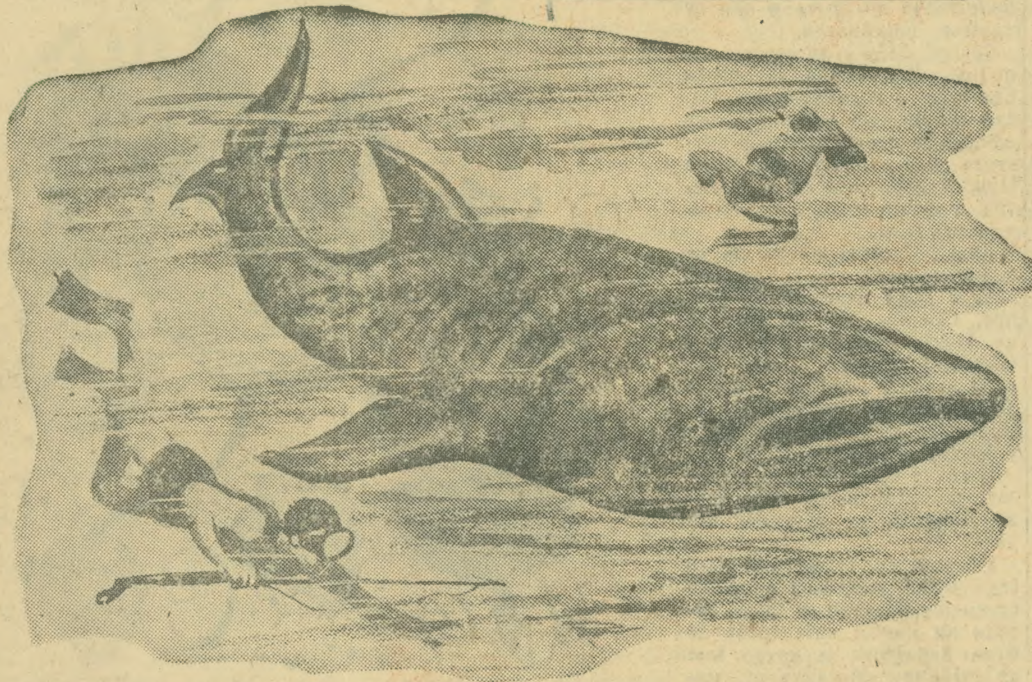
Најстарији примерак леда који се чува у хладњачама овог музеја потиче од пре 600 година.

Променили укус

Донедавна су у САД идоли најширих маса били шампиони безбола или чувени солисти џез-музике. Сада су, међутим, потпуно неочекивано наједном то постали славни романсијери, писци, научници на нуклеарном пољу, као и други интелектуалци. Идући у корак с променама, у америчком угоститељству и свуда другде у пословном свету настала је права утакмица у лансирању „новина". Тако се сада по америчким баровима служи „кафа за интелектуалце", шеширџије продају „шешире за развијене мозгове", док продавци дувана препоручују својим муштеријама „цигарете за мислиоце".

АЈКУЛА—КИТ

може бити тешка од 70 до 150 тона, а дугачка до 20 метара

У историји рибарства, поред разних догађаја, забележен је и један који се одиграо 25 априла 1934 године. Пароброд „Санта Лучија“ пловио је према Картагини у Караибском Архипелагу брзином од 20 чворова на сат. У седам часова увече он се јако затресао и сви чланови посаде помислили су да је нека подводна стена запарала дно лађе. Уствари, кљун лађе је дубоко продро у тело једне толико велике рибе да није могао ње да се ослободи. Пуних седам часова пловио је тако своме циљу са кљуном који је личио на ражањ. Његова брзина била је смањена на два и по чвора, јер је тело рибе давало снажан отпор.

Чудовиште које је успорило брзину тако велике лађе била је ајкула-кит, или како се научно зове ринеодон. То је највећа од свих познатих риба која може да буде дугачка до 20 метара и да тежи од 70 до 150 тона. Са њом по величини може се упоредити једино кит, али, као што знамо, кит није риба.

Рачуна се да је за 130 година, од 1829 до 1959, ухваћено свега стотину оваквих ајкула. Угледни амерички научник доктор Гацер, писац најобимније студије о свим циновима, није имао прилике да види ниједног живог ринеодона. Али, према исказу морнара они нису баш тако ретки. Рибари дугих пловидба сусрећу их у свим тропским морима.

Ринеодон нема чељуст месождера као што је то случај са другим ајкулама. Његови зуби, поређани у два реда дуж огромне вилице, високи су само 1 до 2 сантиметра. Зато што су тако мали има их веома много, око 10.000, а може и више. Слично киту и ринеодон, отвара огромну чељуст и увлачи читаву бујицу воде. Једна шупљикава преграда пропушта воду напоље и задржава хиљаде сићушних риба, рачића и медуза. Око чудовишта се стално ствара водени ковитлац и све што му се налази на три до четири метра уоколо осуђено је да уђе у састав његовог јеловника. Насупрот великој чељусти, пречник једњака износи једва три сантиметра, док му је јетра већа но у ма које друге животиње.

Риба са оклопом

Тврд као челик реп ајкуле — кита дуг је три метра. Мада врло мирољубива, она својим репом задаје смртоносне ударце као од шале. Тело јој је покривено правим оклопом. Све врсте ајкула прекривене су кожом која личи на крупну шмирглу. Међутим, ринеодон је заштићен још једним слојем коже која је дебела 15 сантиметара због чега се у њу готово не може да продре. Ако су јој мишићи напети ни харпун у њу не може да се зарије.

Доктор Вилијам Биб, специјалиста за ајкуле, описао је више необично занимљивих ловова на ринеодоне од којих и овај. Два морнара налазила су се на бродском месту за лов држећи један велики и јак харпун. Чим се чудовиште указало, ловци су га из све снаге ударили у леђа харпуном, али од силног отпора обојица су отскочили и стропоштали се неколико метара даље. Брзо су наново дохватили харпун и погодак је успео, јер су сада ринеодону мишићи били олабављени. У том тренутку риба је заронила а 15 минута касније изишла је на површину са искривљеним харпуном као да је начињен од кукурузовине а не од гвожђа.

Ајкула—кит није плашљива. Заштићена је снажним оклопом. Она често прилази бродовима да своја оштра леђа чеше о њихов труп и притом немилосрдно скида заштитну боју.

На леђима чудовишта

Један риболовац, Ханс Хас, испричао је случај који се њему десио и да он није снимљен за филм вероватно нико не би поверовао његовој причи.

— Кад сам се приближио животињи — каже Хас — изгледало ми је да ме радознало посматра својим малим и некако разроким очима. Шчепао сам је за реп, али ме је с невероватном снагом бацила у воду. Ништа ме у животу није тако потресло, као овај ужасан удар. Мој друг је одмах затим на њу бацио харпун, али уместо да је прободе, оружје је оставило на њеној кожи само пегу. Тада смо јој се обојица попели на леђа и, држећи се за пераја, појахали смо је као што деца узјашу на великог коња. Ајкула—кит уопште није осећала да се налазимо на њеним леђима...

Зато што су неустрашиве а приступачне, циновске ајкуле-китови често плаћају смрћу своју доброћудност. Једног дана, као да се зажелела друштва, једна од њих је спокојно дошла на плажу у Мијамију која је била пуна купача. На њу су одмах насрнули рибари са својим бродовима. Први харпун јој је забоден у 9 ујутру, али је савладана тек увече, пошто су је цео дан нападали харпунима и карабинима.

Ако кажемо да су се о тело ове рибе велики харпуни одбијали као оловке, и да су многи меци из карабина отскакали као кликери, онда ће бити јасно зашто труп „Санта Лучије“ није могао да се ослободи свог нежељеног лова него је за то било потребно да се изврши читава мобилизација лучких радника када је брод пристао уз обалу.

Најсмешнија борба

Борба с биковима на Француској ривијери разликује се од борбе у Шпанији. Бика не треба убити већ му скинути кокарду између рогова, а затим бик не јуриша на плашт већ на самог тореадора. Оваква врста борбе очевидно је повољнија за бика али је опаснија за човека.

Бик на овој слици је бесно фрктао и јуришао. У једном моменту тореадор је клекнуо на једно колено с намером да храбро изазове бика да насрне. И он је то учинио. Кад се разишла прашина, гледаоци су видели свог љубимца како лежи потрбушке и поправља тоалету (слика прва). На крају је тореадор ипак победио и примио трофеј од Пабла Пикаса који се налазио међу гледаоцима ове смешне борбе с биком.

Лов на лисице у граду

Општинска управа канадског града Торонта донела је недавно необичну одлуку: за сваку лисицу отстрељену у атару града исплатиће се награда од четири долара. Мада грађани Торонта радо тврде да њихов град „расте брже“ но и један други на свету, на ширем подручју Торонта трапери још и данас лове лисице, канадске куне златке и бизамске пацове.

Према званичном саопштењу министарства пољопривреде и шумарства у канадској провинцији Онтарио, чији је главни град Торонто, има дванаест ловаца-замчара чије ловачке дозволе садрже и право лова на градском атару Торонта. Уствари, у Онтарију има данас 12.000 трапера, од којих знатан део претстављају пунокрвни Индијанци, само што сви они разапињу своје замке на далеком северу Канаде.

Употреба ватреног оружја у Торонту строго је ограничена и само је страх од бесних лисица могао нагнати градске оце да распишу награду од четири долара за сваку отстрељену „тета-лију“.

Други градови — друге опасности. У Торонту су то лисице.

*

Узајамна честитања

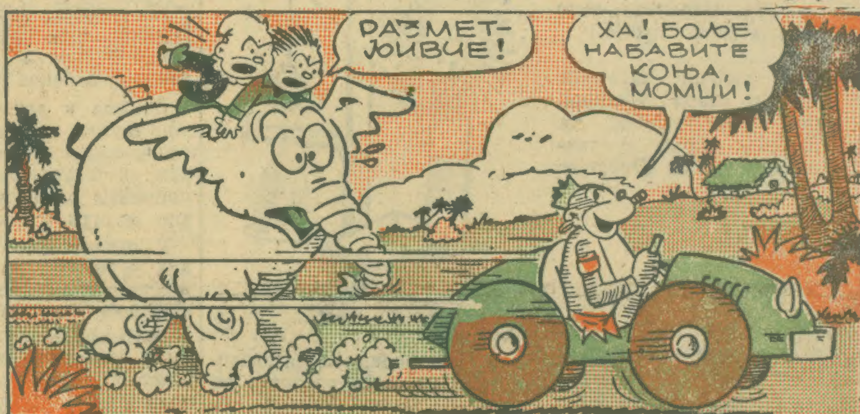
Као „прва пацијенткиња“ чувеног шведског хирурга Кларенса Крафорда, сматра се Рангхилда Тонгринг над којом је он извршио прву смелу операцију срца и ослободио је мане дотада сматране неизлечивом. У то време она је била седмогодишња девојчица. Данас јој је 25 година и мајка је крепког дечака Гунара који пружа најбољи доказ о њеном потпуном оздрављењу. Пре неколико дана професор Крафорд прослављао је свој шездесети рођендан и тада је дошло до узајамног честитања. Прва пацијенткиња је прва честитала професору славље а он њој љупког сина. Мали Гунар честитао је професору за успелу операцију над мајком а овај њему пети рођендан пошто се родио истог дана кад и мамин спасилац.

*

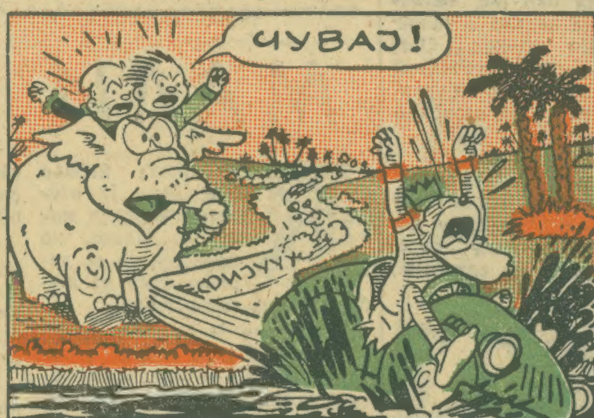
Зато што су сватови

Реткост је своје врсте да се моторно возило, не служећи се сиреном пробије кроз густе редове свих могућих превозних средстава — као што се то догодило недавно на веома прометном тргу Канон у либанском граду Бејруту. Нису то била ни ватрогасна ни амбулантна кола већ пет обичних камиона са сватовима. Весели гости су толико подврискивали и махали марамама да су им остали возачи услужно отварали пут.

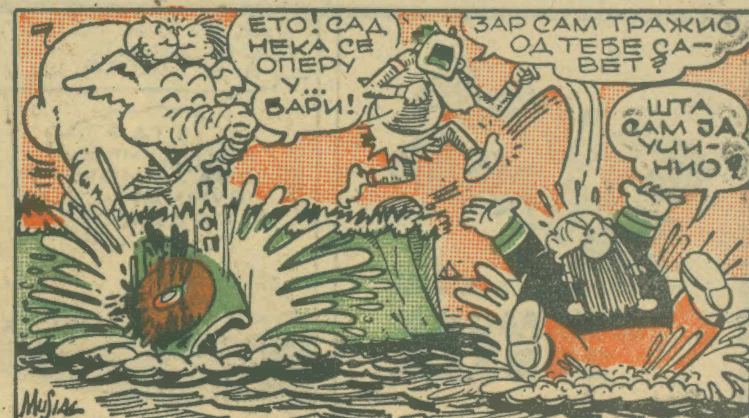

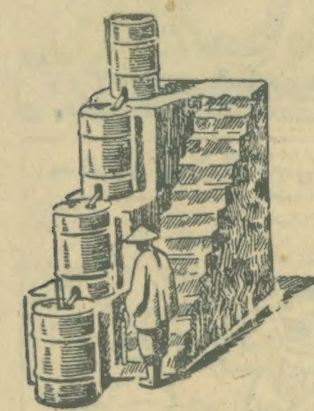
ЏИНОВСКЕ СТЕПЕНИЦЕ КАО СУНЧАНИ ЧАСОВНИК

Смењивање дана и ноћи пружали су праисторијском човеку једину могућност да мери и дели време. Положај Сунца и Месеца на небеском своду, плима и осека, помогли су човеку да тачније подели време. Али, он се није дуго задовољавао овим и ускоро је почео да прави вештачке „мераче времена". Тако су постали први часовници. Стари народи Истока не само што су дан и ноћ делили на часове, већ су часове делили на половине и четвртине.

У земљама Средоземља и Истока сунчани часовници били су прве направе за мерење времена. Поред великих јавних сунчаних часовника који су служили свим грађанима, постојали су и мали, џепни сунчани часовници. Богатији римски грађани носили су такве часовнике у наборима својих тога да би у свако доба дана могли да знају колико је сати. Наравно, само онда када је сијало сунце.

Највећи сунчани часовник саградили су стари Индијци. Степенице претстављене на овом цртежу водиле су тачно у правцу звезде Северњаче, а сенка коју су оне бацале на бочне лукове показивала је часове.

На Сунце се не може увек ослонити и због тога су људи

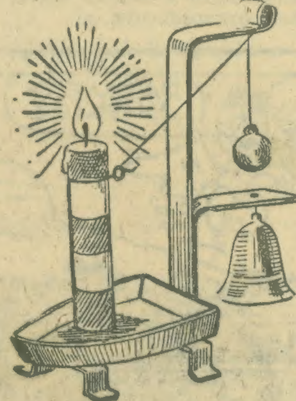

упорно покушавали да начине „мераче времена" који би подједнако служили и дању и ноћу, и кад је сунчано и кад пада киша. У Кини су имали водене часовнике начињене на принципу претакања воде из једног суда у други.

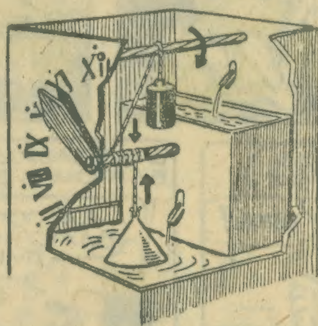
Из Кине води порекло и светлосни уљани часовник код кога се време одређивало према утрошеном уљу које се налазило у посуди са подеоцима. Часовник је „радио" само кад би светиљка горела.

Код каснијих светлосних часовника време се одређивало према дужини свеће, која је била подељена на „часове". Кад би свећа догорела до одређеног места, прекидао се кончић везан око ње, метална куглица је падала и ударала о метално звонце. Овај „будилник" — као уосталом и данашњи — морао се унапред подесити да би зазвонио у жељено време.

Овај водени часовник претставља значајан корак јер им, бројчаник и казаљку коју је покретала снага воде. Као што се види на слици, вода која је дотицала у суд издизала је пловак у облику звон, обешен о једну осовину, услед чега се горњи тег спуштао и тиме покретао казаљку причвршћену за полугу.

О ВЕРНОЈ МЕН ЦЈАН — НУ

Пре много стотина година живеле су у селу Сјуинцанчунг две породице: Мен и Цјан. Њихове куће су биле једна до друге и они су се често посећивали.

Једног лета у дворишту породице Мен никла је зелена биљчица — изданак тикве. После месец дана њена врежа прешла је преко ограде и спустила се у двориште породице Цјан. Ускоро се појавио и цветић, а ујесен је израсла огромна жута тиква.

Кад је дошло време да се тиква узбере, између старица Мен и Цјан изродила се расправа. Старица Мен је тврдила да, пошто је биљчица никла у њиховом дворишту, њима припада и плод, а старица Цјан је доказивала да тиква припада њима јер се зачела и сазрела у њиховом дворишту.

Дуго су се препирале и најзад, да ником не би било криво, сложише се да тикву поделе.

Расекле су тикву а у њој седи једна девојчица и љупко се смеши. Поново су стали суседи да мисле: чија треба да буде девојчица и какво име да јој даду. Мислили су, мислили и назвали је Мен Цјан — ну, што значи: девојчица из породица Мен и Цјан.

Тако је девојчица живела час у једном час у другом дому. Израсла Мен Цјан — ну у прелепу девојку, паметну и добру.

У то време владао је Небесним царством цар Цин Ши — хуан, исти онај који је наредио да се подигне Велики кинески зид. Народ је у масама морао да иде на градилиште. Хиљаде су умирале од глади, болести и претешког рада. А оне људе, који би покушали да побегну, хватали су цареви стражари, враћали их и на очиглед свих живе их узиђивали.

На грађење једне од кула Великог зида радио је и младић Фан Хунг — лианг, догнан тамо из далеког Гуса.

Данима и данима је он сањао о томе како да побегне из тог пакла и врати се у родни крај, и једне кишне ноћи, непримећен од осталих, прескочио је ограду и побегао.

У расвит дана храбри младић је стигао до села Сјуинцанчунг и сакрио се у сенци сребрних врба на обали реке. У исто време дошла је на обалу и прелепа Мен Цјан — ну. Девојка је неочекивано угледала у води слику неког човека. Мен Цјан — ну уплашено викну, оклизну се и паде у воду. Фан Хунг — лианг искочи из жбуна и баци се у реку да спасе девојку.

Кад је, најзад, девојка дошла к себи, запитала је Фан Хунг — лианга:

— Како те зову, младићу, и шта те је довело у наш крај? Зашто се кријеш од људи?

Девојка се одмах допала Фан Хунг — лиангу, а на њеном лепом лицу прочитао је он тако искрено саосећање да је, не размишљајући дуго, одлучио да јој исприча све о себи.

У срцу паметне и добре Мен Цјан — ну родила се љубав према овом одважном младићу и она се одлучи да му помогне. Рекавши му да је ту причека, Мен Цјан — ну отрча кући и исприча укућанима о смелом Фан Хунг — лиангу.

Обе породице позваше младића и, као награду што ју је спасао, понудише му девојчину руку. Свадба је била прослављена још истог дана.

А сутрадан ујутру стигли су стражари и ухапсили Фан Хунг — лианга. Не обзирући се на плач и преклињање младе жене, одведоше га они и живог узидаше у Велики зид.

Свима је било јасно да храброг младића нема више на свету. Једино Мен Цјан — ну није хтела да поверује у смрт свог вољеног. Од јутра до мрака мислила је на њега, шила му топло одело за зиму и чекала његов повратак.

И прошла је тако зима, прошло је и лето, а Фан Хунг — лианг се није враћао.

Једне ноћи јавио јој се он у сну и испричао каквом су га смрћу џелати уморили.

Сутрадан ујутру Мен Цјан — ну се упутила Великом зиду. Људи су јој показали место где је узидан Фан Хунг — лианг. Она се굴 наднела над зид и горко заплакала. Сузе су капале по зиду и са сваком се од њега одваљивао по један камен. Најзад пред њеним очима указаше се остаци њеног мужа.

Мен Цјан — ну их је сахранила, обула беле папуче у знак жалости и полако кренула натраг, у своје село.

Надзорници који су надгледали подизање Великог зида, сазнавши да се од суза Мен Цјан — ну срушио један део, разгневише се и наредише да се он одмах дозида. Али, маколико да се покушавало, зид се није могао оправити. Камење се стално одроњавало.

Не знајући шта да раде, надзорници известише цара о жени која је својим сузама разрушила Велики зид. Цар Цин Ши — хуан нареди да му је доведу, а кад виде да је она лепша од његових најлепших жена зажеле да је задржи у свом двору.

Мен Цјан — ну је размишљала, размишљала и одговорила му:

— Доћи ћу у твој двор ако ми испуниш три жеље: саградиш гробницу Фан Хунг — лиангу, подигнеш храм у његову част и најзад, сам извршиш на његовом гробу обред приношења жртве.

Цар Цин Ши — хуан је саградио гробницу Фан Хунг — лиангу и подигао је храм у његову част. Дошло је време да се испуни и трећа жеља.

По царевом наређењу на гробу Фан Хунг —лианга била је запаљена велика ломача. На њој је требало сагорети папирне новчанице, како се то обично радило у Кини.

Али кад су цара у носиљци, која је била пресвучена жутом свилом, принели гробу Фан Хунг — лианга, храбра жена притрчала је ломачи и бацила се у огањ.

Отада је прошло много векова али успомена на верну Мен Цјан — ну и данас још живи у народу. О њој су створене многе легенде и испеване многе песме. А део Великог кинеског зида, који се разрушио од суза Мен Цјан — ну, остао је недограђен.

МАЛИ ПРИЈАТЕЉИ

Кад жена набави пса, само је изузетно посреди интерес. Иначе, по правилу, то се дешава само из љубави према животињи.

Вероватно је то био случај и код Клеопатре која је чувала талијанске хртове. У Енглеској је пас „Сноби" добио орден храбрости на плавој врпци, зато што се храбро држао у рату.

Пси наилазе на љубав и код списатељки, песникиња, уметница и жена славних људи.

Анета Дросте — Хилсоф написала је некролог о легендарном бернардинцу Барију кога је убио четрдесет први човек коме је Бари хтео да спасе живот. Убио је херојског пса, јер се уплашио његових огромних чељусти.

Марија Ебнер-Ешенбах створила је псу, који се није могао определити између два господара споменик у својој приповетки „Крамбамбули".

Самовољна списатељка Лихновска имала је пса јазавичара коме је наденула 23 имена, а употребљавала их је за разне прилике према понашању самог пса.

Псетанце Жорж Сандове једном приликом окретало се брзо у круг да би дохватило свој репић. Шопен који је посматрао ту сцену овековечио је ове покрете и поклонио нам свој познати валцер прво назван „Валцер малог пса", а данас познат под именом „Валцер минута".

И Франсоаз Саган је изјавила једном приликом да јој је највеће уживање да лута по природи сама уз пратњу доброг пса.

Гетеова жена, Кристијана Вулпиус важила је у своје време као „свезнајући видар" за псе. Њено кинолошко знање било је надалеко познато и радо је давала савете за лечење. Нажалост, њен строги супруг није био пријатељ паса, те је тек после неколико година брака успела да добије дозволу за држање једног малог пса.

Констанца Моцарт хтела је приликом једне шетње по околини Беча да испроба верност свог пса: „Подигни руку" — рече она свом славном мужу — као да хоћеш да ме удариш и видећеш како ће пас скочити да ме брани".

Моцарт подиже руку, али у том часу наиђе један њихов пријатељ и повика: „Види, види, зар тек три недеље у браку а већ физичко обрачунавање?"

Ђина Лолобриђида има белу овчарку „Алину". Примадона Марија Менегини-Калас ретко се може видети без патуљасте пудлице, коју је један новинар назвао „ротквица са Олимпа".

МИНИЈАТУРНИ ТЕЛЕПРИНТЕР

На изложби модерних средстава за везу, која ће се одржати у Лисабону, биће поред осталог приказан и телепринтер, велик једва као обична писаћа машина. У минуту он може да откуца сто речи што значи да је у поређењу са садашњим телепринтерима двоструко бржи.

Пошто је тако направљен да му неће сметати нагињање авиона, он ће први пут бити монтиран на једном путничком авиону који лети на линији Европа—Америка. Служиће као пријемник за извештаје о времену, који су неопходни пилоту.

СИМА ЗИМА
КАО ФИЛМСКА ЗВЕЗДА

САД ЋУ ВАС ОДВЕСТИ НА ЈЕДНО ЗАИСТА ИЗВАНРЕДНО МЕСТО, ШЕФЕ!
ШТА? НАПУСТИЋЕ ОВАЈ ДИВНИ СУНЧАНИ ПРЕДЕО?
АВИОН ЈЕ ПРЕЛЕТЕО ЈОШ МНОГЕ МИЉЕ..
ЗАИМЕ СВЕТА! ШТА ЈЕ ОВО! НИЧЕГ СЕМ ВРУЋИНЕ И ПЕСКА!
ОВО ЈЕ ПУСТИЊА САХОТИ, ШЕФЕ! ЗАР НЕ МОЖЕТЕ СЕБИ ДА ДОЧАРАТЕ ШАТОРЕ, КАРАВАНЕ КАМИЛА, УЗБУДЉИВЕ ДОЖИВЉАЈЕ?
ОВДЕ ЈЕ ЈОШ ЛЕПШЕ!

ЈЕДАН ДУБРОВЧАНИН

БРАНИЛАЦ ПТОЛОМЕЈА

У малој јадранској републици Дубровнику, живео је у 16 веку један песник, комедиограф и астроном. Заокупљен је био стално трговачким пословима и бригама које су они стварали у то несигурно време када се отоманско царство приближавало врхунцу своје моћи, а везе са Новим Светом још се нису учврстиле и потисле трговину са земљама Блиског и Средњег Истока. Испуњен надом и стрепњом, пењао се стрмим степеницама на градске бедеме и дуго посматрао пучину у правцу Цавтата, неће ли у даљини спазити бело једро брода који ће, ако избегне заседама гусара, изручити пред њега робу за продају у Босни и Србији. Или се унапред погађао са кириџијама, мерио со и коже, вуну и уље, писао признанице и бранио се од порезника.

Такав је био свакодневни живот књижевника и астронома Николе Нањешковића, у свему сличан животу других Дубровчана његова сталежа. Али било је и разлике, јер је Нањешковић умео да нађе времена и љубави и за други посао — под окриљем Еутерпе, Талије и Ураније написао је велики број песама, неке комедије и пастирске игре, једно астрономско дело и расправу о календару.

Зналац звезда

Коперник је задао одлучни ударац старом схватању да је Земља у средишту свемира. главни заступник тог мишљења, сматра се, био је Птоломеј. Дело којим је оповргао Птоломејев систем света Коперник је замислио већ 1505 године, али га је све до 1514 обрађивао и допуњавао, а објавио га је тек 1543, непосредно пред своју смрт.

Толико оклевање да објави једно уистину револуционарно дело није долазило из страха од инквизиције, већ због страха од последица које ће оно имати на људска схватања, јер треба из основа да их мења. Не зна се тачно, али отприлике у оно време када је Коперник разрађивао и стављао на хартију своје револуционарне идеје, између 1505 и 1514, највероватније 1510, родио се Никола Нањешковић.

Пошто су му отац и остали преци били трговци, и Никола се већ у младости почео бавити трговином, више због породичне традиције него из наклоности или способности за тај посао. Уосталом, он му је и доста траљаво ишао, а само повремено имовно стање му се поправљало. Уместо трговини, наклоност га је вукла поезији и астрономији, па је зато у овим двема делатностима имао и знатно више успеха.

Стари хроничари његова града тврде да је Нањешковић био изврстан песник за оно време и исто тако добар познавалац звезда, цењен не само од својих суграђана, већ и далеко ван бедема мале Дубровачке Републике. Због тога је баш он добио позив да учествује у раду на реформи календара.

У Риму се 1582 почело озбиљно радити на реформи јулијанског календара, па је папа Гргур XIII позвао најчувеније европске математичаре и астрономе да дођу у Рим и изложе своје мишљење о овом важном проблему.

Међу позванима био је и наш Нањешковић. Али учени трговац није се могао одазвати овом позиву који је и за њега и за његов град значио велику почаст, јер је био већ стар и није се усудио да крене на тако далек и тегобан пут. Остао је код своје куће, у Дубровнику, где је потом, крајем 1587, умро.

У Рим је, међутим, послао своју расправу о календару и његовој реформи. На ученоме скупу она је била прочитана и веома запажена и похваљена од многих, па и од стране тада најчувенијег математичара Клавиуса и од самог папе.

Небеске сфере

Дело у коме Нањешковић брани Птоломејев систем штампано је на италијанском језику, 1579 године, у Млецима, где је наш писац неко време боравио. Назив му је „Дијалог о сфери света", а писано је у облику дијалога — тада омиљеног начина писања научних дела — који воде сам Нањешковић и његов пријатељ Марин Братутовић, такође астроном-аматер.

Сасвим у духу својих ближих и даљих претходника, Нањешковић сматра да је Земља окружена концентричним сферама, које су наслагане једна поврх друге као љуске у главици црног лука. Она нај даља сфера, спољна, која обухвата све остале, зове се примум мобиле, први покретач. Испод ње налази се небески свод или сфера звезда некретница, а затим се ређају, све једна испод друге и све мање сфере седам планета: Сатурна, Јупитера, Марса, Сунца, Венере, Меркура и Месеца. У оно време Сунце и Месец убрајани су у планете, тела која се крећу, за разлику од звезда некретница чији се узајамни положаји на небу не мењају.

Све ове сфере окрећу се, каже Нањешковић, свака за себе и различитом брзином, с тим што се оне, најближе Земљи окрећу најбрже, а остале све спорије. Тако се, по њему, сфера Месеца окрене за 27 дана, сфере Сунца, Венере и Меркура за годину дана, а остале: Марсова, Јупитерова и Сатурнова, за 2, 12 и 30 година. Сфери некретница пак потребно је 36.000 година да начини цели круг око Земље. Осим тога, све ове сфере учествују у дневном кретању које се обавља за 24 часа, али у смеру супротном од њиховог главног кретања.

Противник Коперника

На овај начин, приказан само у својој основи, објашњавана су пре Коперника кретања планета, Сунца и Месеца, уз претпоставку да свако од ових тела има своју кристалну сферу за коју је на неки начин причвршћено, па га та сфера носи са собом у круг око Земље.

Када је Нањешковић умро, у његовој веома скромној заоставштини нађено је нешто астрономских инструмената и књига. Не зна се да ли је међу овим књигама било и чувено Коперниково дело, оно које је из основа изменило схватање човечанства о положају и улози Земље у васиони, али свакако да га је дубровачки астроном читао, или је бар знао за његову садржину. Можда му је управо неслагање са великим Пољаком послужило као повод да напише и објави своју књигу, у којој је побијао нека тврђења и доказе присталица новог система васионе.

Нањешковићеви докази против Коперниковог учења сада изгледају наивни и лако се могу побити, али у оно време не. И највећи умови тада су се питали: зашто топовско ђуле избачено вертикално увис не падне далеко на запад од места испаљивања, јер ако се Земља креће, она то мора чинити великом брзином због своје величине, па ће се и место испаљивања далеко измаћи док је ђуле у ваздуху; зашто ветар не дува увек са истока, као што дува у лице човеку који трчи, пошто Земља промиче испод њега у правцу од запада ка истоку?

Данас се зна да и ђуле и ваздух учествују у обртању Земље око њене осовине, па да зато не могу заостајати за њом, али у време када је Нањешковић објавио своју књигу, Галилеј је имао тек 15 година.

Признања и похвале

Иако је Нањешковић у једном делу своје књиге бранећи Птоломеја подржавао једну заблуду, у осталим деловима он је веома исцрпно и савесно обрадио и изложио готово сва основна астрономска знања свога времена, не упуштајући се, ипак, у сувишне појединости.

Дубровчани су били одушевљени његовом књигом, јер је била међу првима које је неко од њих написао из ове области. Зато му је градско веће у знак признања предало на поклон скупоцени сребрни пехар на коме се налазио грб Дубровника.

За јавним признањем нису заостале ни похвале појединаца нарочито због тога што је „Дијалог о сфери света" био тако написан, да су га без великих тешкоћа могли читати и они који нису имали нарочито знање из астрономије. Многи песници славили су у својим песмама невештога трговца али одличног астронома и песника, па један од њих, Виктор Бесалић, у сонету који му је посветио на италијанском, каже:

„Фебус (Сунце) Вама, Нањешковићу, казује нове и сјајне рима и природа своје тајне слике, а Уранија Вам показује све светове, све мере, откуд се свака звезда креће и небо се миче..."

НАРКОТИЧНИ МЕЦИ ЗА МЕДВЕДЕ

Да би се добио бар приближно тачан преглед биолошког и здравственог стања мрких медведа, у америчкој Савезној Држави Вирџинији почела је пре извесног времена акција стручног прегледа медведа који живе у слободи. То се постиже употребом нарочитих безопасних метака који у себи садрже неко средство за наркозу под чијим дејством „меде" чврсто спавају шест до седам часова. За то време медведу измере дужину и тежину, маркирају га, а у случају да је рањен или болестан, добија лекове и потребне инјекције.

У Вирџинији има око 1.100 мрких медведа од којих је досад 40 већ прегледано.

*

ДРВО-ЗАВРТАЊ И ДРВО-СРЦЕ

Тешко је наићи на једном месту на толико дрвећа необичног облика. Стабло једног од њих извијано је као какав џиновски завртањ; гране другог дрвета образују огроман пешчани часовник; треће потсећа на четвороног чудовиште а раздвојено стабло четвртог извило се у облику срца. Ово необично дрвеће краси један кутак воћњака једног америчког воћара-аматера. Њиховом одгајивању он је посветио више од 30 година.

ЈЕДНУ РАЗБИО ДРУГУ ИЗМИСЛИО

Нема сумње да пушачи на лулу у многоме треба да су захвални Наполеону. То никако не значи да је он изумео лулу, јер он је чак био непушач, а стотинама година пре но што је напустио родну Корзику да би у Паризу ступио у војну школу, људи су правили луле од иловаче и разног другог материјала.

Какве онда везе има Наполеон с пушењем на лулу? Он лично баш никакве. Али...

Педесетих година прошлог века — и не без извесног суделовања Наполеона III који се радо грејао на сунцу славе свог великог стрица — у Паризу је завладала мода Наполеоновог култа. Сваке године његови обожаваоци предузимали су неку врсту ходочашћа на Корзику да би тамо прославили рођендан „малог каплара". Једне године кренуо је на то ходочашће и један фабрикант лула, који је био истовремено и страстан пушач па је, природно, понео на пут своју најбољу лулу од морске пене.

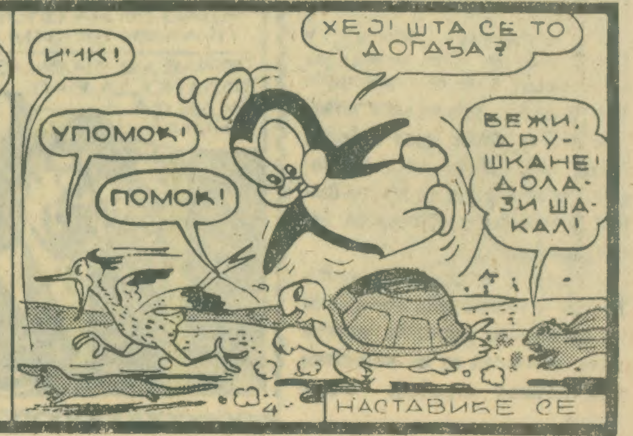
Такве луле су веома лепе на изглед и на њима се, кажу „стручњаци", одлично пуши. Али, тешко неопрезном пушачу ако му његова лепа лула испадне из руку; отићи ће на хиљаду комада. Париском фабриканту догодило се баш то: испустио је своју лулу и она се разбила о тврди корзикански камењар. Човек је био несрећан јер није могао да пуши. Тада му је неко од сапутника предложио да проба да своју скупоцену лулу привремено замени једном више него јевтином дрвеном лулом какве од корена домаћег вреса праве корзикански сељаци и рибари. Фабрикант је презриво слегао раменима. Како може дрвена сељачка лула да замени једну лулу од морске пене? Али, страст за пушењем била је јача од његовог презира према „сељачким лулама", па је он од једног рибара купио за неколико суа једну лепо издељану лулу и на своје огромно запрепашћење открио да је то најбоља лула на коју је икад пушио. Јер, корен од вреса је најбоље, може се чак рећи једино дрво од кога се добијају заиста добре „главе" за луле.

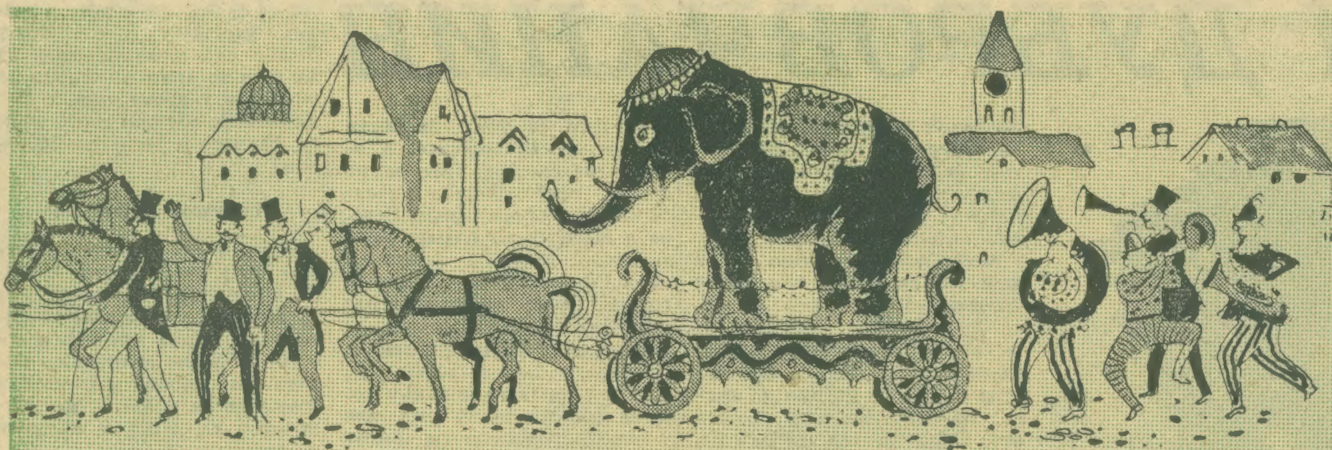
Своје искуство с Корзике париски фабрикант је више него добро искористио. Разбијена лула од морске пене хиљадоструко му се исплатила. Одмах по повратку у Париз почео је да производи „дрвене" луле и готово преконоћ постао милионар. Из Париза су се луле од вресовог корена рашириле по читавом свету. На смени два века оне су освојиле Енглеску, која је убрзо преотела Француској славу најбољег произвођача лула.

ЕПИТАФ ЈЕДНОМ СЛОНУ

Био је висок три и по метра и тежак шест и по тона. Обим сваке од његових ногу износио је метар и по. Сваког дана појео би за ручак пуно буре кромпира, петнаест великих хлебова, око два килограма црног лука и све би то залио буренцетом пива. Звао се Јумбо и био је најпознатији слон који је икад живео.

Јумбо је био висок свега један метар кад га је, 1861 године, у Етиопији уловила једна група Арапа који су га одмах продали неком баварском скупљачу дивљих животиња. Баварац га је убрзо препродао зоолошком врту у Паризу. Ни ту се није дуго задржао: зоолошки врт извршио је трампу с лондонским зоолошким вртом и дао Јумба за једног носорога.

Негде око седме године његов апетит нагло се повећао: сваког дана појео би преко сто килограма сена. Волео је јабуке, а лондонска деца просто су га кљукала бонбонама. Он им је узвраћао тиме што би, корачајући достојанствено, шетао стазама зоолошког врта с буљуком деце на својим леђима. Изгледало је да у тој шетњи он ужива исто колико и деца: увек би спремно клекнуо да би му се она могла попети на леђа.

Барнум, сопственик великог америчког циркуса-менажерије видео је Јумба неколико пута и био је спреман да га купи без обзира на цену. Али, Јумбо није био за продају.

Велики слон нарочито је волео свог чувара Метјуа Скота у кога је имао бескрајно поверење. Чувар „Скоти", човек црних заковрчених бркова који је стално носио на глави цилиндар, живео је сам у једној собици у зоолошком врту, поклањајући свом љубимцу читаво своје време и делећи с њим свој виски и дуван за жвакање.

Тада су изненада, 1882 године, допрле до Барнума гласине да је Јумбо променио ћуд, да се с њим тешко излази на крај и да често добија нападе беса. Сместа је својим агентима у Енглеској послао поруку „Понудите за Јумба 10.000 долара". Одговор је стигао неочекивано брзо: „Понуда примљена".

После неколико дана, кад су лондонски листови донели вест о овој продаји, стале су да пристижу хиљаде и хиљаде писама, од којих су многа била написана неизвежбаним дечјим рукописом, са жарком молбом да Јумбо остане у Енглеској. За неколико дана био је створен фонд од добровољних прилога за Јумбово откупљивање, али је Барнум одбио све понуде. Јумбова цена, заправо понуда за њега, скакала је из дана у дан, телеграми су само летели преко океана. Лист „Њујорк Хералд", коментаришући ову борбу око Јумба, написао је — у шали разуме се — да је по свему судећи рат између Енглеске и Америке неизбежан.

Кад ни покушај да се одлазак Јумбов спречи забраном лондонског лорд-мера није успео, хиљаде Британаца похрлиле су да последњи пут виде чувеног слона. Ред пред улазак у зоолошки врт данима је био дуг читав километар.

Јумбово име преплавило је целу Енглеску: Јумбо-цигарете, Јумбо-шешири, Јумбо-кравате, Јумбо-салата, Јумбо-сладолед...

Дрводеље су журно градиле кавез у коме је Јумбо имао да крене на свој дуги пут. Али, кад га је Јумбо угледао, легао је на земљу и нико га није могао натерати да устане и уђе у њега.

Барнумови агенти, доведени до ивице очајања, уплашено су телеграфисали у Америку: „Јумбо неће да се покрене. Шта да чинимо?"

„Пустите га да лежи докле год хоће — одговорио је Барнум телеграмом. — И то се исплати због рекламе".

Најзад употребивши Скотија као мамац, некако су привולели Јумба да уђе у кавез. На пут су га повели рано узору, али су упркос томе улице биле препуне света који је дошао да испрати Јумба и да посматра његово укрцавање на брод „Асирски монарх".

Јумбо је стигао у Њујорк 9 априла 1882 године. На доку је стајао специјални комитет за дочек са седамдесетједногодишњим Барнумом на челу. Кроз улице Њујорка прошла је чудна поворка: комитет за дочек, затим Јумбов кавез постављен на специјална кола у која су била упрегнута 22 коња, блех-музика и читава чета артиста.

За свега десет дана Јумбо је зарадио више но што је износила укупна свота коју је Барнум издао за његову куповину и превоз преко океана. На крају првог месеца циркуска каса могла је да забележи 280.000 долара чистог прихода од Јумба.

После њујоршке „премијере" дошла је турнеја по читавој Америци. Три године путовао је Јумбо, праћен увек чуварем Скотијем који се није могао одвојити од свог великог љубимца, по Сједињеним Државама и Канади.

Једне ноћи, 15 септембра 1885 године, циркус се утоваривао у вагоне на споредном колосеку у близини града Сент Томас, у Канади. Скоти је водио 24-огодишњег Јумба дуж трачница када је на њих, тутњећи, наишао један теретни воз. За тренутак су човек и животиња стали укочени од изненађења. „Бежи, Јумбо, бежи" — повикао је најзад Скоти и гурнуо га низ насип. Али, било је касно...

Сутрадан су све америчке новине донеле тужну вест. По Барнумовој жељи, Јумбо није био покопан као остале угинуле циркуске животиње. Његова кожа је испуњена и поклоњена музеју колеџа Тафтс у близини Бостона, где и данас може да се види, а његов џиновски скелет налази се у Америчком природњачком музеју у Њујорку.

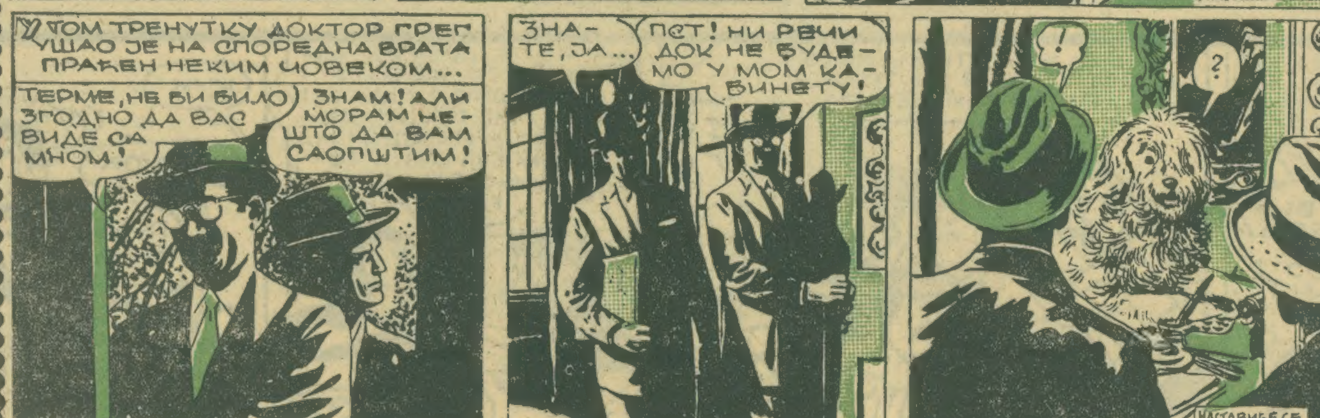
Метју Скот — остао је у Америци. Посетиоци музеја Тафтс често су га затицали како нежно милује беживотну кожу и тепа јој као да је пред њим жив Јумбо.

WALT DISNEY'S ПРИЧА О ЧУПАВКУ

РЕДАК примерак

На рибљој пијаци у Хамбургу праву сензацију је изазвао један ретки становник мора с пипцима дугим преко 50 сантиметара. Ова чудна морска животиња, која носи научно име „церација холбели крој", веома се ретко налази, и то на великим дубинама, у водама Исланда, Гренланда и крај источне обале Канаде. Њено округласто тело спљоштено је на боковима. Глава јој је готово исто толико велика као и труп, са сићушним очима и веома уским шкржним отворима. На врховима два дуга пипка налазе се мали светлећи органи налик на пупољке. Ове рибе просечно су дугачке један метар. Све ово односи се само на женке на чијем се трбуху налази и прилубљен један мужјак — понекад и више њих — који води потпуно паразитски живот. Мужјак је дуг свега 8 до 10 сантиметара. Примерак који је доспео на рибљу пијацу у Хамбургу био је уловљен на дубини од 550 метара.

*

МОРСКА ВОДА појачава оштрину вида

У институту „Филов" у СССР добијен је из морске воде елемент који се примењује при лечењу велике кратковидости. Већ после прве инјекције од два кубика овог препарата јачина вида се побољшава. Лечење се завршава са десет инјекције.

Клинички опити и са неким другим препаратима добијеним из органских састојака морске воде, показали су се корисним при лечењу атрофије очног нерва.

ТВОРАЦ СТРИПА?

Свако мисли да је стрип поникао у Америци и да се отуда раширио по свету. Међутим, ових дана је једна западнонемачка агенција објавила чланак у коме се каже да је „отац" стрипа франкфуртски лекар Хајнрих Хофман, који је живео у прошлом веку.

Да би васпитавао свог сина он му је у свескама мастилом цртао разне цртеже испод којих је исписивао стихове.

Ове његове „стрипове" су прихватили књижари па је тако настало ново издавачко предузеће које их је штампало. Али он је поставио услов да се штампају само његови стрипови. Временом није могао сам да задовољава потребе издавачког предузећа те је ангажовао цртаче и отворио „праву" радионицу за израду стрипова.

Поводом 150-годишњице рођења „оца" стрипа у Франкфурту је у Историском музеју недавно отворена изложба посвећена његовим књигама за децу.

*

СРЕЋА у несрећи

Немачки пилот Хајнц Кребеле учествовао је недавно на неком аеромитингу у близини Копенхагена. Требало је да искочи из авиона са висине од 1.000 метара а падобран да отвори у последњем тренутку. Међутим, приликом отварања падобрана он је погрешно оценио брзину ветра тако да га је он бацио на електричне водове високог напона. Неколико минута је остао да виси на жици док није стигао један хеликоптер да га спасе.

НАЈБРЖЕ ВОЖЊЕ
НА ЗЕМЉИ, ВОДИ И ВАЗДУХУ

НА ЗЕМЉИ

1784 путовање поштанским колима Њујорк—Бостон брзином 7 миља на сат.
1934 Унион Пацифик железницом од Дикса до Потера брзином од 120 миља на сат.
1957 Сом Хенкс на трци Индијанополис 135,6 миља на сат.

НА МОРУ

1492 Колумбо је са своје 3 лађе прешао Атлантик за 70 дана.
1833 паробод „Ројал Вилијам" скратио је време прелaска на 25 дана.
1952 „Јунајтед Стејтс" забележио је — 3 дана, 10 сати и 40 минута.

У ВАЗДУХУ

1903 Браћа Рајт на првом лету превалили су 40 метара за 12 секунди.
1927 Линдберг је сам прешао Атлантик од Њујорка до Париза за 33,5 сати.
1958 Беинг 707 од Њујорка до Париза за 8 сати и 20 минута.

Првих 100.000 година човек је био задовољан брзином коју су му омогућавале сопствене ноге — 4 миље на сат. Ако се журио могао се бацити полудивљем коњу на врат рескирајући да сломи сопствени, и тако је прелазио простор брзином од 30 миља на сат. Могао је такође да се ухвати за дрво које плива и да веслајући помамно, плови.

Отприлике 4.000 година пре наше ере неко је два дрвена котура причврстио за осовину и то назвао колима. Неко је разапео парче платна на свој сплав и одједрио у далеке земље да тамо тргује или пљачка. То је за човека био довољан напредак у превожењу и остао је без промене све до 17 столећа, када је неки Холанђанин ставио точкове на своју једрилицу али то није дало никакве резултате.

Проналазак парне машине није нарочито узбудио свет све док се неколико њих нису истовремено појавили са намером да конструишу машину која ће сама себе покретати.

Стварно важни датуми су 1823 година када је успешно прорадила прва машина са унутрашњим сагоревањем и 1825 година када се први пут у историји захуктала парна локомотива. То је био почетак човекове вртоглаве трке за брзином.

206 миља на сат

Воз који је 29 марта 1955 године протутњао кроз мало француско место Иу постигао је брзину од 206 миља на сат. Сем измењеног односа зупчаника који је омогућио да се снага мотора користи за постизање велике брзине, ова локомотива се врло мало разликовала од обичне француске електричне локомотиве.

Најтежи проблем је био како предати повећану електричну енергију тролном систему локомотиве. Отпор ваздуха који се јавља при брзини већој од 200 миља тражио је машину снаге 12.500 коњских снага што је три пута снажнија машина од нормалне. Биле су потребне специјалне инсталације каблова веће волтаже и још неки додаци.

249 миља на сат

Чамац чудног изгледа је последњи турбомлазни хидроплан „Плава птица". Њиме је управљао Доналд Кембел возећи се преко језера Конистон у Енглеској новембра прошле год. и поставио нови рекорд на води прелазећи 249 миља на сат.

Управљање хидропланом је породична традиција Кембела. Отац, сер Малколм Кембел, једновремено је држао рекорде брзине на води и на земљи возећи млазну Плаву птицу 1947 године. Данашња Плава птица тешка је 2,5 тоне, саграђена је од високо отпорног челика и има млазни мотор са притиском од 4.000 фунти. Са њом је Доналд пробио „водену барijеру", сличну звучној у ваздуху, и намерава да достигне 300 миља и сруши рекорд брзине Џона Коба на земљи.

394 миље на сат

Бонвилске слане равнице у Утаху постају крајем сваког лета идеални терени за брзинске вожње на једну миљу. Ту је 16 септембра 1947 енглески спортиста Џон Коб постигао рекорд — 394 миље на сат.

Аеродинамички колос који је он возио био је 8,70 метара дуг а купола за возача 12 м висока. „Релтон мобил специјал" је имао 12 цилиндера са 2.500 коњских снага... Коб који је провео цео живот играјући се брзином рекао је да му је циљ да достигне 400 миља, што је незванично и постигао. Подједнако одушевљен и за вожњу чамцем погинуо је 1952 године покушавајући да постигне 200 миља на сат.

632 миље на сат

Најбржи човек на земљи Џон Степ рекао је после своје историске вожње на ракетним саоницама:

— Осећао сам као да су ми очи биле ишчупане из главе.

Причвршћен каишевима за своје седиште Степ је у Холомену, 10 децембра 1954 године достигао брзину од 632 миље на сат после испаљивања девет ракета које су терале саонице. Поред тога што је постигао рекорд у брзини Степ је показао да људски организам може издржати нарочито јак ветар, јер је он на саоницама био готово потпуно незаклоњен.

Саонице су клизиле на својим челичним клизачима да би трење било минимално. При крају стазе дуге 1050 метара кочење се обављало спуштањем лопатица у воду између шина.

2.260 миља на сат

У Калифорнији је авион В150 са 9.000 метара пустио Бел Х-2 ракетни авион који је свој кљун сличан колибровом управио у висину. Два минута касније то је била само гомила разбијених делова у пустињи Мојова а пилот је био мртав. Али тог дана, 7 септембра 1956 године, ипак је био постављен светски рекорд за лет авионом којим је управљао човек.

Авион Х-2 је имао необичну грађу да би издржао температуру „термичког ћилима". Ракетни авиони који се сада испробавају могу и да премаше брзину од 2.260 миља на сат и висину — 37.800 метара, али за то они дугују много — пиониру Х-2.

18.000 миља на сат

Најбржи човек са овог света ће бити први путник на сателиту који ће летети око Земље.

Лансиран ракетом величине Атласа или Титана човек ће се налазити у капсули у облику левка која ће обилазити Земљу на висини од око 120 миља. Брзина ракете ће достићи око 18.000 миља на сат што је потребно за постизање те висине. Са нешто већом брзином би се доспело и у васиону. После једног или више кругова испалиће се ретро ракете на капсули. У следећих 15 минута брзина ће се смањити на 750 миља на сат. Тракасти падобрани и балони ће омогућити успешно спуштање вероватно на океану, одакле ће пилот бити спасен.

СПАСИЛАЦ ОД 72 ГОДИНЕ

Ове две девојчице из Тојфена на језеру Иршлу захвалне су 72-годишњем Густаву Лишеру за свој живот. Њих две су се купале у близини његове куће, и он је изненада чуо запомагање. Потрчао је и видео два детета како се боре са таласима. Без оклевања је скочио у хладну воду и успео да их извуче.

КАО ЗА ЛИСИЦУ...

„Кљуса за крадљивце аутомобила конструисао је један шведски инжењер и поставио овај механизам у педалу за гас. Чим је неупућени притисне нога му бива укљештена, а педала се укочи пошто покрене алармни сигнал.

ИЗЛИВИ ОСЕЋАЊА

Пет милијарди карата сваке врсте, почев од рођенданских честитки па до оних за изјаве саучешћа продато је прошле године у Сједињеним Америчким Државама. Ови изливи осећања америчких грађана донели су фабрикантима добит од близу 20 милијарди динара.

ДЕМОНИ И МОСКИТИ

Природа тропских предела бори се са два оружја против најезде људи: климом и заразама.

Али у неким пределима ова друга већ нестаје због успешне борбе против ужасних тропских зараза. Санирање терена у области Панамског Канала, као и неколико Антилских Острва служи као доказ. Чудно је да се ова борба води без помоћи самих урођеника и да се они лечењу и сузбијању зараза предају безвољно и неповерљиво.

У Гуајаквилу је борба против жуте грознице, која овде хара немилице — трајала дуго, јер су се трговци плашили да ће им те мере довести конкуренцију спремну да им отме зараду. Друга препрека су и сами урођенички лекари-врачи који свим средствима и својом моћи, а она није мала, раде против белих лекара и здравствених инспектора. И још нешто: Индијанци замишљају лечење потпуно друкчије, сваку болест сматрају као последицу мржње злих духова, непојмљиво им је да би гутање малих белих пилула могло донети спас. Празноверје, страх и неповерење урођеника велике су препреке у унапређењу тропских области. Напредак је спор али изгледа да ће истрајност на крају победити.

Урођеници Средње и Јужне Америке бацају кривицу за све болести на демоне. Вештина њихових лекара-врача своди се само на умирење тих злих духова. Врло споро продиру сазнања модерне медицине у скривена насеља прашуме. На плантажама је живот већ напреднији. Ту се одавно води борба против москита и других штетних инсеката, који су уствари прави „зли духови" тропских крајева.

Са великим неповерењем дозвољавају Гуајиро-Индијанци да их „бели чаробњак" вакцинише. Само успех вакцинисања можда ће довести ове људе до сазнања како се треба борити против домаћих чаробњака.

Иако је у болници у срцу дивљине, у горњем току реке Амазоне све примитивно, стотинама је људи спасено од сигурне смрти.

ПУНА СТРЕПЊЕ ДЕЧАКОВА МАЈКА ПРАТИ ВЕШТИНЕ „ДУВАН-ВЕШТИЦЕ" ЊЕНО СРЦЕ ЈЕ ПУНО НАДЕ У УСПЕХ ЈЕР „ЧУДОТВОРЦИ" ОДБИЈАЈУ БЕЗНАДЕЖНЕ СЛУЧАЈЕВЕ

ВУНАРИ У КОСТАРИКИ СУ ПОД СТАЛНОМ КОНТРОЛОМ. НА ОВАЈ НАЧИН СУ УВЕЛИКО СМАЊЕНЕ ЕПИДЕМИЈЕ. СВАКИ ПРЕГЛЕДАНИ БУНАР ОЗНАЧЕН ЈЕ ШАРЕНОМ ЗАСТАВИЦОМ

СВАКО ЖЕЛИ ДА ПОМОГНЕ. РОЂАК МАЛОГ БОЛЕСНИКА НАМАЗАО ЈЕ ЛИЦЕ ДА БИ ПРЕПЛАШИО ЗЛЕ ДУХОВЕ

МОЖДА ЈЕ ТАЧНО...

Питање да ли је димљено месо шкодљиво нарочито је интересовало становнике северозападне Европе. Као што је познато, кад су у питању експерименти у области исхране, они се увек врше само на животињама. Међутим, у погледу димљене хране, догодило се случајно да су лекари могли да врше опите и на људима и то на следећи начин.

На Исланду живи укупно око 165.000 становника који су познати риболовци. Њихова исхрана је веома упрошћена. Сматра се да су Исланђани народ који више од свих других једе димљено месо: како рибље тако и осталих животиња које сами гаје. Сваке године они улове 520.000 тона лососа и моруне, док њихова стада броје око 500.000 оваца. Пошто углавном димљена риба и месо претставља сва три дневна оброка, дошло се на мисао да вероватно у таквој храни лежи узрок што 50% становника ове мале државе умире од рака.

Чим се сазнало за ову претпоставку, друге приморске земље северозападне Европе одлучиле су да испитају случај због својих становника. Приликом вршења опита најдаље је, ипак, отишао Исланђанин Нилс Данган, професор универзитета у Рејкјавику и директор Канцеролошког института. Он је у својој лабораторији хранио 25 мишева искључиво димљеним месом и већ после неколико дана 21 миш је оболео од рака. Затим је извршио неке измене у исхрани. Поред 20 грама димљеног меса, давао је сваког дана и другу, разноврсну храну. Догодило се да су од преостала 4 миша свега 2 оболела од рака и то тек после 18 месеци. После тога доктор Данган наставио је испитивање и дошао до закључка да димљена храна претставља узрок обољења од рака, али ако се узима у већој количини. Када се обим овакве исхране смањи и употпуни витаминозном храном, становници Исланда неће бити угрожени канцерозним обољењима.

РЕПОРТАЖА ИЗ ПАКЛА

Пробудило га је продорно звоњење телефона. Буновно напипа у мраку слушалицу на ноћном столу. Док ју је приносио уху чуо је метални глас с другог краја:

— Хало... хало... Рик... пробуди се.

Препознавши глас ноћног уредника из своје редакције Рик Бадвајзер прогунђа:

— Добро... успео си да ме пробудиш. Шта хоћеш?

На светлећем бројчанику сата оказаљке су показивале нешто више од два.

— Рик, ти знаш где су Харпер-Боцесови магацини у Бруклину... Пожар је захватио готово цео блок. Вајмс се већ налази у пожарној команди и јавља да се упалио неки фосфор... Ситуација изгледа озбиљна... Чини ми се да он није дорастао за овакав случај... Ствар је као створена за тебе.

Када је после једва пет минута сео за волан својих кола већ се био потпуно расанио. Јака машина забруја и он пуном брзином појури ка мосту који је спајао Манхетн са Бруклином.

Светлост пожара могла се још издалека видети. Требало му је добрих десетак минута да у хаосу шмркова, људи и кола пронађе команданта пожарне бригаде. Ту су се већ налазили и други новинари. Из невезаних повика и Вајмсових речи схватио је шта се десило.

Све је говорило да су ватру проузроковали сандуци са фосфорном супстанцом који су се под утицајем ваздуха истовремено упалили. Пожар се страховито брзо развио. Пламен је одједном сукнуо из два потпуно супротна краја и пре него што је ико могао нешто учинити направио непробојан зид око блока станбених зграда у коме је, ништа не слутећи, спавало стотинак људи, жена и деце.

Као добром новинару Рику је било одмах јасно да би се најдраматичнија репортажа могла написати једино тамо унутра где се налазе људи окружени пламеним зидом. Дешавало се ту сигурно нешто страховито — беспомоћно су чекали на ужарену смрт, надали се и плашили, били хероји и кукавице. Ту је било место правом дописнику.

У једном тренутку Бадвајзер се нашао крај групице ватрогасаца који су расправљали о томе да ли је могућно да се неколико њих пребаци у центар пожара жичаном железницом што је стајала изнад пламеног мора. Подухват је изгледао безуман јер је требало у отвореном вагонету проћи неколико десетина метара изнад ватрених језика.

Али, ако би неколико ватрогасаца са ручним справама за стварање пене успели да се пребаце до опкољених људи могли би да организују тамо све мушкарце и задрже пламен док помоћ споља не успе да савлада пожар. За трен ока се нашло петоро добровољаца. У првом тренутку нико није пристао да и Рика поведу са собом и тек после његовог упорног тражења некако попустише уз напомену да их се ништа не тиче ако му се ма шта деси. Док је стајао у реду очекујући да буде поливен водом из шмрка, Бадвајзер је давао последње инструкције Вајмсу:

— Нека редакција резервише место на првој страни за мој допис, или за вест коју ћеш ти написати о херојском подвигу неколицине ватрогасаца и смрти једног новинара.

Бадвајзер се успентра до малог вагонета у коме су се већ налазили ватрогасци. Уз нагли трзај и заглушујућу шкрипу, вагонет поче да се диже увис и да се приближава пламену. Светлост постаде заслепљујућа. Један пламен, уз прасак, суну увис и готово их захвати. У истом тренутку засу их млаз воде из једног од шмркова који њихови другови са земље уперише на вагонет да би им бар мало помогли.

Јара је била толико јака да је Рик јасно видео како се мокра одела са његових сапутника испаравају. На лицима искусних ватрогасаца, навиклих на опасности, јасно се видео страх. А онда се жица и вагонет заљуљаше и наставише пут преко ужареног мора.

Кад изиђоше из дима и пламена, пребацивши се на унутрашњу страну ватреног зида, Рик осети да дрхти од преживелог узбуђења. Склизнувши нагло низ жицу вагонет снажно удари о челични стуб и стаде. Ватрогасци почеше одмах да искачу помажући један другом да истоваре и велике боце са пеном.

Мала група спасилаца једва пронађе становнике овог острва у паклу — збијене на улазу зграде која је била најудаљенија од оба жаришта. Очи су им биле разрогачене од страха; деца прибијена уз скутове мајки плакала су.

Требало је пуно хладнокрвности и воље ватрогасаца да их некако приволе да и сами предузму мере против ватре. Покупише по свим кућама ручне уређаје за гашење и организоваше пет група са по једним ватрогасцем на челу. Затим отворише све уличне хидранте тако да се ускоро улице напунише водом која је шикљала из подземних цеви. Жене и децу склонише у једну добро заштићену просторију где је продирало најмање дима.

Рик се налазио управо пред великом зградом када се зачу заглушујући тресак. Уз огромно јато варница сруши се цела инсталација жичане железнице којом су дошли. Последња веза са спољним светом била је прекинута.

Следеће пола сата новинар је провео непрестано трчећи од једног до другог места са којих су становници и ватрогасци, полако узмичући, успевали да задрже надирање пламена у просторије где су се налазили старци, жене и деца. Чуо је небројене невезане приче очевидаца о томе како их је пожар пробудио. Посматрао је како се до малопре беспомоћни људи пожртвовано боре прскајући пену у ждрело ватреног змаја.

За то време су се са спољне стране некако пробиле још десетине кола ватрогасних бригада. Све снаге су усмерене на стварање једног пролаза кроз пламен којим би се спасли људи окружени ватром. И то им је постепено полазило за руком.

Најзад су ватрогасци успели на једном месту да пробију пут кроз ватру. Износили су децу, дизали мајке које су падале по врелим цомбама, али је и последњи становник опкољених кућа био спасен. Напољу су чекала амбулантна кола. Бледи и унезверени људи су ћутке улазили у њих и одмах су уз урлик сирена одвожени у прихватилишта и болнице.

За њих је то био крај ове ужасне ноћи, али за Рика не. Докопавши се телефона у једној малој кафани, која је управо отворена, он је мокар, гарав, изгорелих руку диктирао своју причу.

Велике штампарске машине почеле су ускоро да се крећу, и већ после једног сата на улицу су изашла прва издања са узбудљивом репортажом.

ЖИВОТИЊА СА НАЈВИШЕ НОГУ

Стонога се сматра као буба са највише ногу, ретко их има са више од сто. Рекорд је потукла недавно једна коју је амерички научник Ф. Лумис пронашао у долини Панамског Канала. Ова врста стоноге је састављена из 175 сегмената, а сваки има по четири ноге, што значи да их она има укупно 700.

ОТПОРНЕ ГУМЕ

После многобројних опита извршених у Институту за научна истраживања у индустрији аутомобилских гума, совјетски научници Дагадкин и Карасов успели су да израде веома отпорне гуме на тај начин што су сирову гуму подвргли утицају гама-зракова радиоактивних елемената. У поређењу с досадашњим, нове аутомобилске гуме имају двоструко дужи век трајања.

ОПАСНО

Овај оцелот, велика дивља мачка из Јужне и Средње Америке, доспео је у једну кућу као „беба" али није рођен ни у џунгли ни у зоолошком врту. Већина оцелота се увозе из Јужне Америке кад имају око шест месеци. У кући својих господара овај се понаша као домаћа мачка, долази на позив и једе у одређено време. Пошто је ипак дивља животиња са веома оштрим канџама и зубима, треба бити све пажљивији уколико је она старија. Стога се овај пољубац његове господарице сматра прилично смелим.

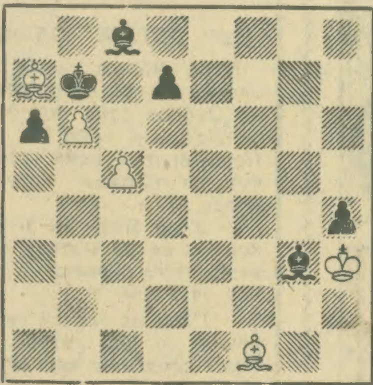

Учимо шах

LXXVII

Играла шах два стара професора. У једном тренутку фигуре дођу у овакав положај:

На потезу је био бели.

— Мат! — узвикне бели вукући потез Лф1 — г2.

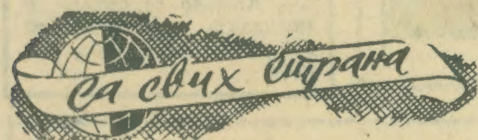
— Ти си мат! — одговори црни вукући потез д7 — д5.

— Пардон! — успротиви се бели. — Ти уопште не можеш да дођеш својим пешаком на поље д5, јер ја га носим својим пешаком на пољу д6. Ја играм „ан пасан“.

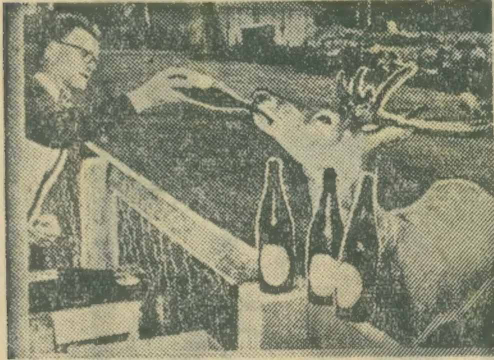
— Вараш се, пријатељу. Ја имам право да идем напред својим пешаком, а чим га покренем, ти добијаш шах и мат.

Професори су најзад били приморани да позову у помоћ друге шахисте. После дугих разговора шахисти су стали на гледиште да победа припада црном.

Било да се сложите или не са овим мишљењем, ова ситуација вам показује колико се чудних ствари крије у шаху. Кад је повукао потез Лф1 — г2, бели је био дубоко уверен да је победа његова, а одмах затим он је био поражен.

НЕОБИЧАН АЛКОХОЛИЧАР. — У вароши Ормондвилу на Новом Зеланду у близини једног хотела живи трогодишњи јелен који се

привикао да жеђ гаси пивом. У почетку кад је долазио мали Бамби, хотелијер није знао чиме да га поји: водом или млеком, па је зато изабрао пиво. Јеленчићу се ово, изгледа, допало па сада сваког дана попије по 4 до 8 литара пива.

✦

РАДИОСТАНИЦУ У АУТОМОБИЛУ има један лекар у Хамбургу. Преко ње одржава везу са полоцијом која га преко станице позива када је потребно грађанима пружити хитну лекарску помоћ.

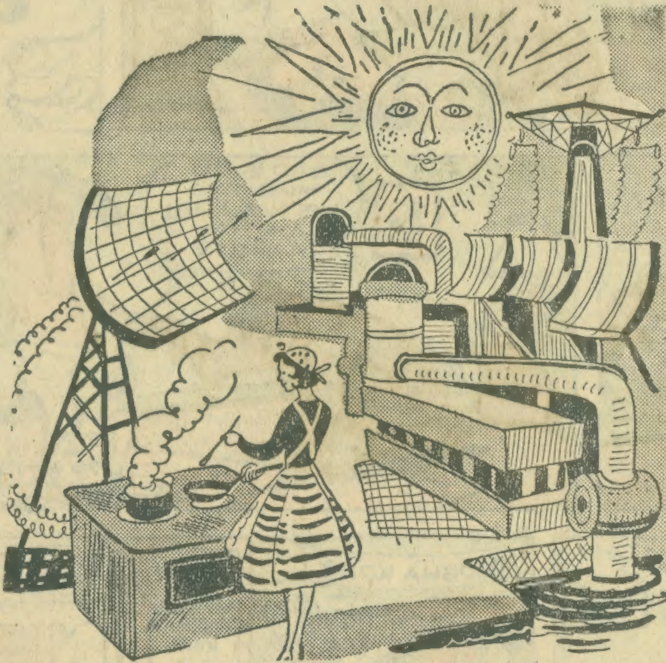
✦

ЧОВЕК У ЛЕДУ. — Да би испробали ново одело специјално направљено за пилоте арктичких предела, амерички стручњаци су ставили једног авијатичара међу ледене блокове. Циљ је био да се утврди колико човек под тим условима може да издржи у овом оделу.

Да ли знате?

СУНЦЕ ИСПОД ТИГАЊА

Није се навршила ни читава деценија од првих озбиљних покушаја да се користи сунчана снага а већ су добијени значајни резултати. У Индији, где се оскудева у дрвету, већ постоје сунчани штедњаци за широку потрошњу. На Средњем Истоку и у Мексику такође су у употреби штедњаци чија је ватра од њих удаљена 150 милиона километара, а започела је производња и других предмета на сунчани погон: лампе на светионицима, апарати за слушање које употребљавају наглуви, електрични сатови, филмске камере и друго.

Сунце је, по некима, једини извор који ће моћи да задовољи све веће човекове потребе за покретачком снагом. Атомска енергија, која је требало да смени ограничене количине угља, нафте и подземног гаса, још је веома скупа, а већина земаља жели да што пре побољша живот својих грађана. Зато се толико настоји да употреба ове енергије која долази из космоса што пре поста не приступачна. Израчунато је да би снага сунчаних зрака, који у току 12 часова падну на 250 квадратних километара пустиње, могла да покреће у току 24 часа све творнице неке од најразвијенијих индустриских земаља у свету.

Први светски конгрес за коришћење сунчеве енергије одржан је 1955 на коме је учествовало 130 делегата из 36 земаља. Нарочито је подвучена разлика између сунчеве светлости и топлоте. Сада се проучавају планови великих творница које би помоћу сунчеве енергије производиле топлоту, а она расхлађивала, затим дестилисала велике количине воде која би служила за производњу струје намењене индустриским објектима. Што се тиче коришћења светлости, то ће се остварити нешто касније.

Марта 1958 постигнут је нарочити успех са сунчаном батеријом која је у вештачком сателиту Вангард упућена у васиону. Наиме, у сателиту се налазила обична батерија, али неколико недеља касније, кад су ови извори пресахли, сунчана батерија је започела рад и апарати су без застоја наставили да шаљу извештаје. Ова батерија у Вангарду служиће 200 година, до краја „живота“ и самог сателита.

Данас је готово немогућно набројати у краћем напису чему све може да користи сунчева енергија. Да поменемо само још направе за дестилацију морске воде, моторе и водене црпке. Међутим, производња штедњака је ипак узела највише маха и досада су извршене пробе са преко 200 разних модела. Колико се у томе отишло далеко показаће следећи пример: у Мексику, када ђаци пођу на излет, носе и сунчане шпоретиће на којима прже чувене мексиканске кобасице.

СИЈАЛИЦА ОД 600.000 СВЕЋА

Британски електронски стручњаци су направили нову сијалицу. Она је мала али је у стању да да светлост од 600.000 свећа. Прве овакве сијалице биће инсталиране на доверском светионику, а ускоро ће бити постављене на свим светионицима у Великој Британији.

Број радиоапарата и телевизора у употреби у свету

Земља	Радио апарати 1957	Радио апарати 1958	Телевизори 1957	Телевизори 1958
Француска	10,198.000	16650.000	638.000	1,000.000
Немачка	14,623.000	15,425.000	1,118.000	2,100.000
В. Британија	15,700.000	16,000.000	7,760.000	8,900.000
Италија	6,682.470	7,650.000	673.000	1,200.000
Јапан	14,500.000	15,100.000	750.000	1,200.000
Канада	5,100.000	5,600.000	2,550.000	2,950.000

Дедине вештине

Којом брзином

Два пријатеља су ишла улицом. Престигао их је један ауто и ускоро нестао иза угла. Кад су пријатељи стигли до тог угла један је рекао другоме:

— Ми смо прешли тачно 20 метара од тренутка кад нас је ауто престигао до тренутка кад је нестао иза угла; затим још 180 метара док смо сами стигли до угла. Ишли смо брзином четири километра на сат

Можете ли на основу овога да нам тачно одредите којом је брзином ишао ауто? Да ли умете да решите овај задатак?

Ако не можете, ми ћемо вам помоћи:

Ауто је прешао 200 метара (20 + 180) док су пријатељи прешли само 20. Ишао је дакле десет пута брже од њих, тј. 40 километара на сат.

Источњачка мудрост

Два Арабљанина пођоше у Каиро на печалбу. Дугим радом стекли су велики иметак. На повратку кући један од њих оболи од грознице. Кад је видео да му се приближава крај рекао је свом пријатељу:

— Кад дођеш кући, предај мојој сестри колико хоћеш од моје имовине.

Пошто је сахранио пријатеља други печалбар узме његов новац, хиљаду дуката — и врати се у завичај.

Дуго је размишљао колико од тог новца да да сестри свог пријатеља. Најзад се решио да јој да двеста дуката. Сиромашна жена се много обрадовала, али кад је доцније чула да је брат оставио много више отишла је кадији да се пожали. Кадија је позвао печалбара на суд и упитао:

— Је ли истина да је твој пријатељ оставио много више?

— Јесте, оставио је хиљаду дуката, али је рекао: „Отиди мојој сестри и дај јој колико хоћеш“.

Кадија се замислио и најзад одговорио:

— Добро, али ти ниси извршио вољу покојникову. Он ти је рекао да његовој сестри даш колико ти хоћеш.

— Јесте, и ја сам тако учинио.

— Ниси. Ти си за себе хтео да оставиш осам стотина дуката. Значи, треба да јој даш још шест стотина. Ако не извршиш налог покојника, чека те тешка казна...

Оптуженом није остало ништа друго, него да изврши пресуду мудрог кадије.

ЕЛЕГАНТНИ ПАЈА

Зашто је Паја Патак јутрос тако елегантан? То ћете сазнати ако повежете оловком тачке означене бројевима од 1 до 46.

... на основу дужег осматрања утврђено је да просечно

у току једне године у Београду град пада два до три дана.

... стари Грци и Римљани знали су за Кинезе још пре наше ере. Грци су их звали Синаји или Тинаји, према имену племена Тсин, које је владало Кином још 770 године пре наше ере. Али, они су за њих имали још једно име сковано од старокинеске речи за свилу „сир“, које је гласило Серес, што би се могло превести као „Људи који производе свилу“.

... најбољи дегустатори (пробачи) рибљег уља су жене. Због тога се овим позивом, који је веома добро плаћен, у Данској, земљи познатој по квалитетном рибљем уљу, занимају искључиво жене.

... малајско патуљасто мошусно говече најмања је животиња међу преживарима: високо је свега 20 сантиметара.

... у нашој земљи живи десет врста врана.

... једна врста антилопе има на задњем делу тела мрљу од беле длаке која блесне попут све-

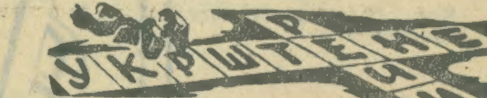

тиљке кад антилопа бежи. То је знак целом чопору да прети нека опасност.

... најстарији пољопривредни факултет у свету налази се у италијанском граду Пизи: основан је 5 октобра 1840 године.

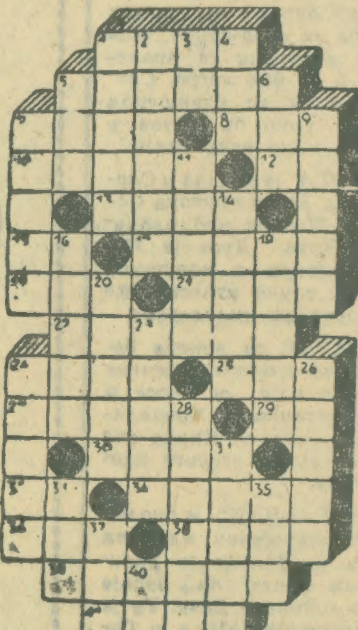
... кад мајка и младунче носорога путују, оно увек иде испред ње, док му она показује пут гуркајући га рогом у леђа.

... израз „вечна кућа“ за гроб потиче још из старог Египта. Наиме, Египћани су називали гроб „добром кућом“ и „вечном кућом“.

Водоравно: 1) морски сисар; 5) град у Аустралији; 7) једно од Малосундских Острва; 8) једноцифрени број; 10) пристаниште на Црном Мору; 12) хемиски знак за рутенијум; 13) град у Француској; 15) место у Србији; 17) највећа жлезда човечјег тела; 19) део теразија; 21) словеначки песник и приповедач (Франце); 22) наша река; 24) фабричка дворана; 25) женско име; 27) мелодија; 29) слово латинице; 30) област у Југозападној Африци; 32) хемиски знак за гвожђе; 34) место у Босни; 36) престоница старе Артолиде; 38) мера за тежину; 39) род витких антилопа; 41) наша планина.

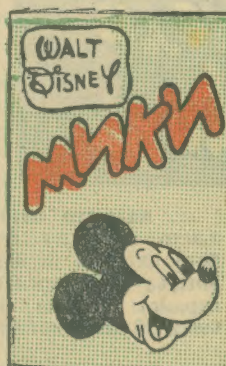
Усправно: 1) савремени амерички књижевник („Поглед с моста“); 2) грчки јунак из Тројанског рата; 3) хемиски знак за радон; 4) највиши врх планине Јавор; 5) прилог за време; 6) свеза; 7) наша река; 9) украсна биљка; 11) једноћелична животиња; 14) громада; 16) пристаниште на Јадрану; 18) једна спортска грана; 20) место код Сплита; 23) место у Србији; 24) музички инструмент; 26) борилиште; 28) дилетант; 31) род водених папрати; 33) јединица за рад у апсолутном систему мера; 35) друга; 37) место за пристајање бродова; 40) предлог.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) сало; 5) колиба; 7) кулак; 9) По; 10) опит; 11) лен; 12) лан; 13) сито; 14) ар; 15) Мисир; 16) иперит; 18) отац; 19) станар; 21) смело; 22) Ин; 24) Кири; 25) Ема; 26) ара; 27) Блед; 28) ја; 29) Алиса; 30) Јелада; 32) сага.

Усправно: 1) Солик; 2) алат; 3) лик; 4) Об; 5) Купари; 6) апетит; 7) Кола; 9) опор; 11) лисица; 13) Сирано; 15) метали; 17) потера; 19) смирај; 20) римеса; 21) Скај; 23) нада; 25) Елида; 27) блат; 29) ала; 31) ес.

ЦЕО ЛЕТЊИ ОДМОР

Пера Ждера није волео да плаћа своје рачуне. Једног дана досадило се Паји да чека да му Пера врати неки стари дуг, па пошаље Гају по новац.

— Ујка Паја ми је рекао да се не вратим док не добијем новац, — рекао је Гаја.

— Шта, па зар си се ти решио да цео летњи распуст проведеш код мене?

НАЈКРАЋИ ПУТ

Пера Ждера хтео да пође на пристаниште да дочека Попаја, и пошто није најбоље знао пут на раскрсници се обратио једном шоферу.

— Хало, како ћу најбрже да дођем до пристаништа?

— Узмите такси.

НЕ МОЖЕ ДА СЕ СЕТИ

— Хорације, дошао је један човек који би хтео да те види. Каже да је твој друг и да се зове Лепотић.

— Не могу да се сетим тога имена. Како он изгледа?

— Носи мале црне бркове.

— Колико се сећам, у гимназији није нико од нас имао мале црне бркове.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Шта је даико?

Где се налази речица Дрета?

Шта су бјечве?

Кад је излазио лист „Забавник"?

ОДГОВОР:

ДАИКО је јапански музички инструмент. Уствари, то је велики бубањ у облику бачве. Има их различитих: гаку-даико, кагура-даико, хоке-даико, ћсури-даико (назива се понекад само таико). О-даико и његова мања варијанта ко-даико употребљавају се у храмовима. Смештени су на нарочито украшена постоља. Гвоздени прстенови који се налазе на средини трупа овога инструмента омогућавају да се он лакше носи за време процесије. Ратнике прати јамагаиру-гин-даико, а код већих свечаности удара се о да-даико, који има мембрану са пречником и од два метра. Свирач стоји на узвишеном месту како би његов у дарац имао већу снагу.

ДРЕТА је речица у Словенији, десна притока Савиње. Извире под планином Чрна. Дуга је 23,7 километара, а површина њеног слива износи 120,6 квадратних километара.

ВЈЕЧВЕ су вунене беле дуге плетене женске чарапе које се носе у Херцеговини и Конавлима. У околини Книна оне су од сукна угасито плаве боје.

„ЗАБАВНИК" је био поучно-књижевни алманах који је Димитрије Давидовић почео да издаје 1815 године у Бечу. Ту је излазио до 1821, а у Србији од 1833 до 1836 године. „Забавник" је био први српски алманах, по чијем је угледу доцније покренуто више алманаха.

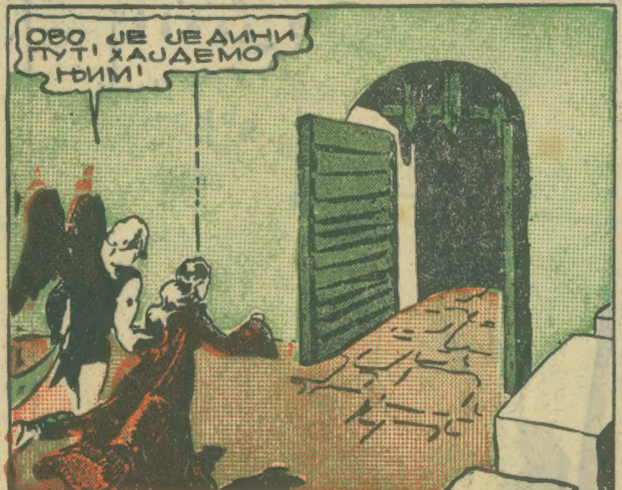
БАШ ЧЕЛИК

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31 – Издаје и штампа „Политика", штампарско-издавачко предузеће Београд, Македонска 31. — Тек рач. број 101-707/1-82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900, полугодишња 450; за иностранство: годишња 1.200, полугодишња 600 динара. — Рукописи се не враћају